

T.C.

**İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASININ BİREYCI –
TOPLULUKÇU - İLİŞKİSEL BENLİK TİPİ
ÜZERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ezgi DEDE

125201104

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ferda Şule KAYA

İstanbul, 2015

T.C.

**İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASININ BİREYÇİ –
TOPLULUKÇU - İLİŞKİSEL BENLİK TİPİ
ÜZERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ezgi DEDE

KABUL VE ONAY

Ezgi Dede tarafından hazırlanan “Psikolojik Doğum Sırasının Bireyci – Toplulukçu - İlişkisel Benlik Tipi Üzerine Etkisi” başlıklı bu çalışma, Savunma Sınavı tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : [Unvanı, Adı ve SOYADI] (Danışman)

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve SOYADI]

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Psikolojik Doğum Sırasının Bireyci – Toplulukçu - İlişkisel Benlik Tipi Üzerine Etkisi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

[Tarih ve İmza]

Ezgi DEDE

ÖZET

Psikolojik Doğum Sırasının Bireyci – Toplulukçu - İlişkisel Benlik Tipi Üzerine Etkisi

EZGİ DEDE

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ferda Şule KAYA

Temmuz 2015

Bu araştırmada psikolojik doğum sırasının (büyük çocuk, ortanca çocuk, küçük çocuk, tek çocuk) bireyci – toplulukçu - ilişkisel benlik tipi üzerine etkisi incelenmek istenmiştir. Araştırma 2014 - 2015 yılında İstanbul’ da çalışmakta olan 200 birey ile gerçekleştirilmiştir. Bireylerin psikolojik doğum sıralarını belirlemek amacıyla uyarlaması Kalkan (2005: 170) tarafından yapılan “White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri”, ağırlıklı olarak hangi benlik yapısına ait olduklarını belirlemek amacıyla “Toplulukçu - İlişkisel - Bireyci Benlik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde “Korelasyon, Mann Whitney U, Kruskal Wallis H, Kolmogorov Smirnov ve Anova” testlerinden yararlanılmıştır.

Psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde; bireycilik benlik ölçeği düzeyinde en büyük yüzde 39.60 ile dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk), ilişkisellik benlik ölçeği düzeyinde en büyük yüzde 37.21 ile dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk), toplulukçuluk benlik ölçeği düzeyinde en büyük yüzde 40.95 ile sevimli/ikna edici(küçük çocuk) olarak bulunmuştur.

Erkeklerde psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde; ilişkisellik benlik tipi ile memnun edici/düzenleyici (büyük

çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, toplulukçuluk benlik tipi ile sevimli/ikna edici (küçük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, toplulukçuluk benlik tipi ile dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Kadınlarda psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde; bireycilik benlik tipi ile memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, ilişkisellik benlik tipi ile dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) doğum sırası arasında negatif yönlü düşük düzeyde, toplulukçuluk benlik tipi ile dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, sevimli/ikna edici (küçük çocuk) doğum sırası arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Erkeklerde yaşadıkları aile tipine göre psikolojik doğum sırası incelendiğinde; anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Kadınlar yaşadıkları aile tipine göre psikolojik doğum sırası incelemesine alınamamıştır. Bunun nedeni kadın örneklemin hepsinin çekirdek aile içinde yaşamış/yaşıyor olmasıdır. Geniş aile içinde yaşayan kadın örneklem sayısı yoktur.

Psikolojik ve gerçek doğum sıralarına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde; büyük çocuk - ortanca çocuk – küçük çocuk - tek çocuk ile bireycilik – ilişkisellik - toplulukçuluk benlik ölçeği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Doğum Sırası, Gerçek Doğum Sırası, Benlik, Toplulukçu Benlik, İlişkisel Benlik, Bireyci Benlik.

ABSTRACT

The effect of Psychological Birth Order On Individualist-Communitarian-Relational Self Types

EZGİ DEDE

Postgraduate Thesis, Department of Psychology

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Ferda Şule KAYA

July, 2015

In this study, it was willed to analyze the effect of psychological birth order (grandchild, middle child, small child, only child) on individualist-communitarian-relational self types. The study was done with 200 individuals working in Istanbul between the years 2014 and 2015. So as to determine psychological birth order of the individuals, “White-Campbell Psychological Birth Order Inventory”, adaptation of which was done by Kalkan (2005: 170), and “Personal Verse Form” were utilized. “Correlation, Mann Whitney U, Kruskall Wallis H, Kolmogorov Smirnov and Anova” tests were used for the analysis of the data.

When self-scale levels were gone into according to psychological birth order, it was found that the largest percentage 39.60 referred carefully-cared/cherished (only child) in individualist self-scale level; the largest percentage 37.21 referred carefully-cared/cherished (only child) in relationality self-scale level; the largest percentage 40.95 referred cute/persuasive (small child) in communitarian self-scale level.

When self-scale levels according to psychological birth order in men was analyzed, positively meaningful low level relationship between relational self-type and satisfying/regulatory (grandchild) birth order, positively meaningful low level relationship between cute/persuasive (small child) birth order and communitarian self - type, positively meaningful low level relationship

between communitarian self - type and carefully - cared/cherished (only child) birth order were identified.

When self - scale levels according to psychological birth order in men was analyzed, positively meaningful low level relationship between individualist self - type and satisfying/regulatory (grandchild) birth order, positively meaningful low level relationship between relational self - type and left - off/ignored (middle child) birth order, negatively meaningful low level relationship between relational self - type and carefully - cared/cherished (only child) birth order, positively meaningful low level relationship between communitarian self - type and left - off/ignored (middle child) birth order, negatively meaningful low level relationship between communitarian self - type and left - off/ignored (middle child) and cute/persuasive (small child) birth orders were identified.

When psychological birth order in men according to family type they lived in was analyzed, no meaningful result was seen. Women couldn' t be taken to the analysis according to family type they lived in. The reason of this stemmed from the fact that all women in the sample lived/are living as nuclear family. There is no women sample living in extended family.

When self - scale levels according to psychological and real birth order was analyzed, no meaningful relationship between grandchild - middle child - small child-only child and individualist – relational - communitarian self scale levels was found.

Key Words: Psychological Birth Order, Real Birth Order, Self, Communitarian Self, Relational Self, Individualist Self.

ÖNSÖZ

Bu çalışma psikolojik doğum sırasının toplulukçu – ilişkisel - bireyci benlik tipi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Öncelikle bu araştırma boyunca beni her aşamada destekleyen, yapıcı eleştiri ve katkılarıyla tezimi başarıyla bitireceğimi hissettiren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ferda Şule KAYA' ya, tezimde ölçeklerini kullanmama izin verdikleri için Yrd. Doç. Dr. Melek KALKAN ve Yrd. Doç. Dr. Hülya ERCAN' a teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte bana destek olan, yaşadığım sıkıntıları paylaşan, benimle üniversiteleri gezerek kaynak arayan ve ihtiyacım olduğu her an yanımda olan canım arkadaşım Servet ÇELİKEL' e, bu uzun ve zahmetli yolda sürekli benimle fikir alışverişi yapan arkadaşlarım Tuba AKIN ve Şeyma KOYUNCU' ya çok teşekkür ederim. Tezimin son aşamasında umutsuzluğa kapıldığım ve bitmeyeceğini düşündüğüm anlarda beni cesaretlendiren, bana umut veren, beni motive eden canım arkadaşım Seda AVCUOĞLU' na da sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bana duydukları sonsuz güvende yaptığım her işe iyi dilekleriyle katkıda bulunan ve bana her zaman güç veren anne ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

EZGİ DEDE

Temmuz 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ	viii

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem Cümlesi	4
1.2.Alt Problemler	4
1.3.Tanımlar.....	4
1.4.Sayıtlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Araştırmanın Gereği ve Önemi.....	6

2.BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Psikolojik Doğum Sırası	8
2.1.1. Büyük Çocuk	11
2.1.2.Ortanca Çocuk	12
2.1.3. Küçük Çocuk	13
2.1.4. Tek Çocuk.....	14
2.1.5. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	16
2.1.6. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	18
2.2.Benlik.....	20
2.2.1.Benlik Nedir?.....	20
2.2.2.Kültür ve Benlik	21
2.2.3.Benliğe İlişkin Bilgiler Nereden Gelmektedir?	22
2.2.4.Kağıtçıbaşı'nın Benlik Modeli	27
2.2.5.Benlik Tipleri.....	28
2.2.5.1.Bireysel benlik.....	28
2.2.5.2.İlişkisel Benlik	31
2.2.5.3.Toplulukçu Benlik (Kolektif Benlik)	32
2.2.6.Bireycilik Toplulukçuluk Ekseni Üzerinde Türk Toplumunun Yeri.....	33

2.2.7.Benlik Konusunda Yapılan Araştırmalara Genel Bir Bakış.....	33
2.2.8.Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	37

3.BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli.....	40
3.2.Evren ve Örneklem.....	40
3.3.Veri Toplama Araçları.....	40
3.3.1.White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri (White-Campbell Psychological Birth Order Inventory)	40
3.3.2.Toplulukçu-İlişkisel- Bireyci Benlik Ölçeği (Relational, Individual, Collective Self-Aspects Scale)	41
3.3.3.Kişisel Bilgi Formu	43
3.4.Verilerin Toplanması	43
3.5.Verilerin Analizi	44

4.BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular.....	45
4.2.Alt Problemlere İlişkin Bulgular	51

5.BÖLÜM

TARTIşMA VE YORUM

6.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA	63
EKLER	71
ÖZGEÇMİş	79

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Kişilerin doğum sıralarına göre karakter özellikleri	9
Tablo 3.1: White- Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterine İlişkin Güvenilirlik Analizi.....	41
Tablo 3.2: İlişkisel Bireyci Toplulukçu Benlik Ölçeğine (RIC) İlişkin Güvenilirlik Analizi.....	42
Tablo 4.1: Örneklemeye İlişkin Cinsiyet Dağılımı	45
Tablo 4.2: Örneklemeye İlişkin Yaş Dağılımı	45
Tablo 4.3: Anne ve Babanın Durumuna Göre Frekans Dağılımı	46
Tablo 4.4: Anne ve Baba Evlilik Durumuna Göre Frekans Dağılımı	46
Tablo 4.5 Kardeş Sayısına Göre Frekans Dağılımı	47
Tablo 4.6: Katılımcıların Kaçınıcı Çocuk Olduklarına Dair Frekans Tablosu..	47
Tablo 4.7: Ailedeki Kişi sayısına Göre Frekans Dağılımı.....	48
Tablo 4.8: Yaşanılan Aile Tipine Göre Frekans Tablosu.....	48
Tablo 4.9: “Ailenizin sorumluluklarını almak açısından kendinizi kaçınıcı çocuk olarak görüyorsunuz?” Maddesi Frekans Dağılımı.....	49
Tablo 4.10: “Sizin dışınızda diğer kardeşleriniz (büyük veya küçük)aile içinde sorumluluk alır mı?” Maddesi Frekans Dağılımı	49
Tablo 4.11: Psikolojik Doğum Sırasına Göre Frekans Dağılımı.....	50
Tablo 4.12: Psikolojik Doğum Sırasına Göre Benlik Ölçeği Düzeyleri.....	50
Tablo 4.13: Değişkenlerin Normal Dağılım Dağılmadığını Belirlemek İçin Yapılan Kolmogorov Smirnov Testi	51
Tablo 4.14: Erkeklerde Psikolojik Doğum Sırası İle Benlik Tipleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmadığını Tespit etmek Amaçlı Yapılan Korelasyon Analizi.....	52
Tablo 4.15: Kadınlarda Psikolojik Doğum Sırası İle Benlik Tipleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmadığını Tespit etmek Amaçlı Yapılan Korelasyon Analizi.....	53
Tablo 4.16: Erkeklerde yaşadıkları aileye göre psikolojik doğum sırasının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Mann Whitney U Testi... ..	54
Tablo 4.17: Psikolojik doğum sırasına göre benlik yapılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespit Etmek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi ...	55

Tablo 4.18: Gerçek doğum sırasına göre benlik yapılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespit Etmek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi ... 56

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bireyin karşılaştığı ilk toplumsal ortam ailedir. Bireyin psikolojik yapısı içinde bulunduğu ailenin birbiriyle olan etkileşimi, ailenin toplumsal özellikleri, sahip oldukları olanaklar ve aile içindeki tutumlarla birlikte şekillenmektedir. Çocuk doğduğu andan itibaren büyüme süreci içinde ailesiyle kurduğu etkileşimler sonunda benliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır. Toplumların geleceği olan çocuk ve gençlerin her yönden sağlıklı yetiştirilmeleri benlik gelişimleri için son derece önemli görülmektedir (Ersanlı, 2005: 170) .

Adler; bireylerin aile içindeki konumuna ve kardeşler arası ilişkiye dikkat çeken bir kuramcıdır. Adler kişilik özellikleri ile doğum sırası arasındaki ilişkinin önemine sık sık vurgu yapmış, çocuğun aile içerisindeki yeri hakkındaki kişisel algısı ve aidiyetlerine ilişkin yorumundan ötürü en büyük (ilk çocuk), ortanca, en küçük(son çocuk) ve tek çocukların farklı kişilik eğilimleri geliştirdiklerini iddia etmiştir. Aile birliği içinde kardeşler ortak yönler paylaşırsa da dünyaya geliş sıralarından dolayı her bireyin aile içinde kendilerine yükledikleri anlam farklıdır. Diğer bir deyişle çocukların doğum sırasından çok kendilerinin anne ve babalarının gözünde nasıl bir yer tuttuklarına ilişkin değerlendirmeleri benliklerinin gelişiminde daha etkilidir (Çakır ve Şen, 2012: 58) .

Adler aynı ailedeki çocukların aynı çevre içine doğmadıklarını, ikinci doğan çocuğun ilk çocuktan farklı bir psikolojik ortama geldiğini belirtmektedir. Bu durum gerçek doğum sırasının yanı sıra psikolojik doğum sırasının önemini ortaya koymaktadır. Psikolojik doğum sırası, bireyin aile içinde kendisini algılayışı ve buna göre kendisini konumlandırmasıdır. Diğer bir ifadeyle algılanan pozisyon çocuğun gerçek doğum sırası olmayabilir (Kalkan, Odacı, 2007: 811 - 812) . Bir ailede ilk çocuk olarak dünyaya gelen kişinin bazı durumlarda ortanca çocuğun yaşam tarzı ve tutum özelliklerini gösterebileceği ailedeki psikolojik pozisyonun bireyin benlik algısıyla yakından ilişkili olabileceği belirtilmektedir (Kalkan, Koç 2007: 46) . Lohman ve Christensen (1985: 95) psikolojik doğum sırası ve gerçek doğum sırasının

aynı şey olmadığını belirtirken, Campbell, White ve Stewart (1991: 386) bu iki değişken arasında mükemmel olmayan bir ilişki olduğunu, bireyin benlik gelişiminde psikolojik doğum sırasının gerçek doğum sırasından daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Stewart ve Campbell (2001: 49)' in araştırmasında psikolojik doğum sırası ve benlik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre büyük çocuk psikolojik doğum sırası ile dürtülerini kontrol edememe arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, düzenli olma başarı yönelimi ve baskın olma arasında pozitif yönde ilişki görülmektedir. Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası birleştirici olma, sentezcilik ve düşük dürtü kontrolü ile ilişkiliyken, küçük çocuk psikolojik doğum sırası da birleştirici ve anlayışlı olma ve kaçınma davranışlarıyla ilişkili bulunmuştur. Tek çocuk psikolojik doğum sırası ise savunmacılık, özerklik ve başarı yönelimli olma ile ilişkili görülmektedir (Kalkan, Koç, 2007: 47) .

Sosyal bilimler alanındaki en güçlü kavramlardan biri olan benlik, bireyin gereksinimlerini, yeteneklerini, güdülerini ve haklarını içeren içsel (bireye ait) özelliklerden oluşan bir varlık olarak görülmüştür. Her birey bu özelliklere sahiptir ve bunları değişik sosyal ortamlarda düşünce ve davranışlarını yönlendirmede kullanır.

Üç tür benlik tipi vardır. Bireyci benliğe sahip olan bireyler için başkalarının arasından sıyrılmak ve kendini göstermek, kendine ve içgüdülerine güvenmek, kendi başına karar vermek ve bu kararların arkasında durmak önemlidir. Bireyci benliğe sahip olan bireyler açıkça başkalarından ayrılmıştır. Bireyci benliğe sahip olan bireyin benliği ile diğer kişilerin benlikleri arasında bir örtüşme yoktur. Bireyci benliğe sahip olan kişilerde kendini beğenme üzerine daha fazla eğilim vardır. Toplulukçu benliğe sahip olan kişilerde insanların esasta birbirine bağlı olduğu gerçeği önem taşımaktadır. Başta gelen kural başkalarına uymak ve onlarla bağlılığı sürdürmektir. Kişinin sosyalleşme şekli onun genel olarak var olan ilişkilere uyum göstermesini, başkalarının duygularına duyarlı olup onların aklından geçeni okumasını, ona atfedilen görev ve rolleri ve ondan beklenen davranışları yerine getirmesini sağlar. Toplulukçu benlikte alçakgönüllülük esastır. Toplulukçu benliğe sahip olan kişilerin benlikleri ile diğer kişilerin benlikleri arasında örtüşme görülür. İlişkisel benliğe sahip olan bireylerin kendileri de

dâhil olmak üzere insanların birbirlerine karşılıklı bağlanmış fakat birbirlerinden farklı insanlar olarak algıladıklarını belirtir. İlişkisel benlikte rekabetten çok kişisel uyumu algılama eğilimi vardır. İlişkisel benliğe sahip olan bireyler aile için ekonomik kazanç olmaktan çıkmış fakat aile ile duygusal bağlarını devam ettiren kişilerdir (Kağıtçıbaşı, 2013: 400) .

Çocukların doğum sırası incelendiğinde, ilk doğan çocukların daha çok sahiplenme duygusuna, toplumda daha çok güce ve daha yüksek bir sosyal konuma sahip oldukları gözlenmektedir. En büyük kardeşler, genelde daha tutucudurlar ve güç ve kuvvete, katı kurallara ve yıkılmaz yasalara daha bağlıdırlar. Güç durumlara karşı gereken tutumu takınmayabilmektedirler, çünkü kendileri de böyle bir durumu ellerinde bulundurmaktadırlar. İlk doğan çocuklarından anne - babaların beklentileri daha yüksek olduğundan başarı ve sorumluluğun kabulü için onlara daha fazla baskı ve fiziksel ceza uygulanmaktadır. İlk doğan çocukların davranışlarına, daha sonra doğan çocuklardan daha fazla müdahale edilmektedir (Güneysu, 1982: 32) . Anne - babalar, daha sonra doğan çocuklarına karşı olan disiplin uygulamalarında daha tutarlı ve daha gevşektirler. Adler ise bu durumu; en büyük çocuğun yetişkin yaşamında liderlik özelliğine sahip olması, diğer çocukların ise en büyük çocuğun otoritesine karşı isyankâr bir tavır geliştirmesiyle açıklamıştır (Gazeloğlu, 2000: 43) . Ailelerin ilk doğan çocuklarını, daha “yetenekli” olarak tanımladıkları görülmektedir. İkinci çocuğun daha yetenekli olduğu ailelerde, kardeşler arasındaki iletişimde daha fazla zorlukların bulunduğu ve rekabet, taraf tutma ve kıskançlık gibi problemlerin daha çok yaşandığı gözlenmektedir (Irmak, 1995: 21) .

Araştırmalar göstermektedir ki psikolojik doğum sırası bireyin kişilik yapısını etkileyebilmektedir.

Bu sebeple bu araştırmada, ebeveyn tutum ve davranışlarıyla şekillenen psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir. Yapılan çalışmanın bireyin bebeklikten başlayarak ergenlik dönemine değin süren benlik gelişiminde aileye düşen roller, ailenin bireye karşı tutum ve davranış özellikleri açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1.Problem Cümlesi

Psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında bir ilişki var mıdır?

1.2.Alt Problemler

1. Erkeklerde psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Kadınlarda psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Erkeklerde yaşadıkları aileye göre psikolojik doğum sırası farklılaşmakta mıdır?
4. Kadınlarda yaşadıkları aileye göre psikolojik doğum sırası farklılaşmakta mıdır?
5. Psikolojik doğum sırasına göre benlik tipleri farklılaşmakta mıdır?
6. Gerçek doğum sırasına göre benlik tipleri farklılaşmakta mıdır?

1.3.Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan temel kavramlar aşağıda tanımlanmıştır.

Benlik: Benlik insanın kendi kişiliğine ilişkin kanıların toplamı, insanın kendini tanıma ve değerlendirme biçimidir. Bireyin gereksinimlerini, yeteneklerini, güdülerini ve haklarını içeren içsel(bireye ait) özelliklerden oluşan bir varlık olarak görülmüştür. Her birey, bu özelliklere sahiptir ve bunları değişik sosyal ortamlarda düşünce ve davranışlarını yönlendirmede kullanır.

Toplulukçu Benlik: Toplulukçuluk üyesi bulunulan grup ve sosyal sisteme bağımlı olmayı ifade eder. Toplulukçu benliğe sahip olan kişilerde insanların esasta birbirine bağlı olduğu gerçeği önem taşımaktadır. Başta gelen kural başkalarına uymak ve onlarla bağlılığı sürdürmektir. Kişinin sosyalleşme şekli onun genel olarak var olan ilişkilere uyum göstermesini, başkalarının duygularına duyarlı olup onların aklından geçeni okumasını, ona atfedilen görev ve rolleri ve ondan beklenen davranışları yerine getirmesini sağlar.

Toplulukçu benlikte alçakgönüllülük esastır. Toplulukçu benliğe sahip olan kişilerin benlikleri ile diğer kişilerin benlikleri arasında örtüşme görülür (Kağıtçıbaşı, 2013: 400) . Toplulukçu benlikte özneler toplulukçu değerlere ve davranışlara sahiptir. Bireyler içinde buldukları gruba bağımlıdırlar, bireysel amaçlar karşısında grup amaçlarına öncelik verirler ve özellikle ilişkilerle ilgilidirler. Örneğin; toplulukçu kültürlerde çocuk yetiştirmede uyum, itaat, koruma ve güvenilirlik değerli görülmektedir (Ercan, 2013: 159) .

İlişkisel Benlik: İlişkisel benliğe sahip olan bireylerin kendileri de dâhil olmak üzere insanların birbirlerine karşılıklı bağlanmış fakat birbirlerinden farklı insanlar olarak algıladıklarını belirtir. İlişkisel benlikte rekabetten çok kişisel uyumu algılama eğilimi vardır. İlişkisel benliğe sahip olan bireyler aile içinde ekonomik kazanç olmaktan çıkmış fakat aile ile duygusal bağlarını devam ettiren kişilerdir (Kağıtçıbaşı, 2013: 400) .

Bireyci Benlik: Bireycilik, içinde bulunulan gruptan ve toplumdan duygusal olarak bağımsız olmayı ifade eder (Yöntem, 2013: 2993) . Bireyci benliğe sahip olan bireyler için başkalarının arasından sıyrılmak ve kendini göstermek, kendine ve içgüdülerine güvenmek, kendi başına karar vermek ve bu kararların arkasında durmak önemlidir. Bireyci benliğe sahip olan bireyler açıkça başkalarından ayrılmıştır. Bireyci benliğe sahip olan bireyin benliği ile diğer kişilerin benlikleri arasında bir örtüşme yoktur. Bireyci benliğe sahip olan kişilerde kendini beğenme üzerine daha fazla eğilim vardır (Kağıtçıbaşı, 2013: 400) . Bireyci benlikte özneler bireyci değerlere ve davranışlara sahiptir. Bireyler içinde yer aldıkları gruptan bağımsız ve özerktirler, grup amaçları karşısında bireysel amaçlara öncelik verirler ve adaleti sağlamakla ilgilidirler. Örneğin; bireyci kültürlerde çocuk yetiştirmede bağımsızlık, yaratıcılık, keşfetme ve kendine güvene önem verilir (Ercan, 2013: 159) .

Psikolojik Doğum Sırası: Çocukların aile yapısında kendilerini algılayışı ve buna göre kendilerini konumlandırmalarıdır (Stewart, Stewart ve Campbell, 2001: 42) .

1.4.Sayıtlar

Bu araştırmanın sayıtları şunlardır:

1. Araştırmanın örnekleminde bulunan bireyler kendilerine uygulanan ölçme aracındaki soruları içtenlikle cevaplamışlardır.
2. Araştırmanın örnekleminde bulunan bireyler, araştırmaya gönüllü olarak katılmışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma İstanbul’ da çalışmakta olan 200 birey üzerinde yapılmıştır. Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulgular aynı özelliği taşıyan bireylere genellenebilir.
2. Kişilerin benlik tipleri “ Toplulukçu – İlişkisel - Bireyci Benlik Ölçeği” nden aldıkları puan ile sınırlandırılmıştır.
3. Kişilerin psikolojik doğum sıraları “White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri” nden aldıkları puan ile sınırlandırılmıştır.
4. Bireylerin kişisel bilgileri araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” na verdikleri cevaplarla sınırlandırılmıştır.

1.6. Araştırmanın Gereği ve Önemi

Günümüzde çocuğun doğum sırası ile ilgili çalışmalara çok rastlanmamaktadır. Hâlbuki bir ailede çocuğun doğum sırası, ailenin çocuğa karşı tutum ve davranışlarını etkilediğinden çocuğun doğum sırası çok önemlidir. Çocuktan doğum sırasına göre(büyük çocuk ise büyük çocuk gibi) davranması beklenir. Ancak gerçek doğum sırasının yanında ailenin çocuğa hissettirdiği doğum sırası yani psikolojik doğum sırası çok daha önemlidir. Çocuk, ilk çocuk olsa bile aile tutum ve davranışları ile çocuğa tek çocuk olduğunu hissettirebilir. Çocuk gerçek doğum sırasına göre ortanca çocuk ise aile çocuğa kendisini büyük çocuk olarak hissettirip çocuğun kendisini bu şekilde algılamasına neden olur.

Bunların yanında literatür taramasından da anlaşılacağı üzere gerek psikolojik doğum sırası gerekse benlik üzerine çalışmalar daha çok üniversite

öğrencileri üzerine yapılmıştır. Bu nedenle araştırmanın toplumun farklı ve önemli bir kısmı olan öğretmenler-avukatlar-doktorlar ile yürütülmüş olması psikolojik doğum sırası ve benlik tiplerinin şekillenmesinde ve psikolojik doğum sırası - benlik tipi ilişkisinde toplum için önemli bir kesim olan öğretmenlerin – doktorların – avukatların üzerindeki etkilerinin betimlenmesi bakımından önemli görülmektedir.

Sonuç olarak araştırmanın psikolojik doğum sırası, benlik tipleri ve psikolojik doğum sırası - benlik tipi ilişkisi boyutlarında kuramsal katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bireyin benliğinin oluşumunda ailenin anne - babanın çocuğa hissettirdiği doğum sırasının, ailenin çocuğu yetiştiriş tarzının, çocuğun ailede nasıl bir fiziksel ve psikolojik ortama geldiği vb. konuları da göz önünde bulundurulduğunda araştırmanın kişilik ve sosyal psikoloji alanlarına hizmet etmesi beklenmektedir.

2.BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Psikolojik Doğum Sırası

Kişilik gelişiminde ebeveynlerin olduğu kadar, ailedeki kardeşlerin de önemli bir etken oldukları bilinmektedir. Kardeşler arası kurulacak ilişkilerin niteliği hem ailenin mutluluğu hem kardeşlerin yeterli bir benlik geliştirmesi için önemlidir (Ersanlı, 1996: 69) .Bu bağlamda kardeşler cinsel rol tercihlerinden, oyun seçimine, zihinsel kabiliyetlerinden, aralarındaki ilişki biçimine kadar birbirlerini doğrudan etkilemektedir. Aileye yeni bir kardeşin katılımı aile içindeki ilişkilerin değişiminde önemli bir rol oynamaktadır, çünkü yeni kardeş aileyi sosyal, ekonomik, zihinsel olarak etkilemektedir. Doğum sırası ile ilgili ilk araştırmalar İngiliz bilim insanı Sir Francis Galton' la 1874 yılında başlasa bile bu konu Adler' den önce popüler olmamıştır. Adler danışanlarından oluşturduğu deneyimlere göre doğum sırası tipografisi oluşturmuştur (Syed, 2004: 2 - 3) .

Gerçek doğum sırası, ailedeki bir konumdur ve çocuğun dünyaya geliş sırasını gösterir. Birinci çocuk, ikinci çocuk, üçüncü çocuk, dördüncü çocuk gibi. Çocukların ileriki yaşamlarında belirleyici özelliklere sahip pozisyonlara (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocuk) işaret eden doğum sırası geçmiş deneyimlerle ilişkili belirli özelliklere sahiptir. Hiçbir pozisyon diğerinden daha iyi veya daha kötü değildir. Her pozisyonun görevleri vardır ve yetişkinlikteki özellikler, bu görevlerin çocukluk döneminde nasıl yerine getirildiğini yansıtır. Gerçek doğum sırasının özellikleri, her ailede benzer özellikler gösterir (Shulman, Mosak, 1977: 114) .

Buna göre tablo 2.1'de kişilerin gerçek doğum sıralarına göre gösterdikleri özellikleri tanımlanmaktadır.

Tablo 2.1: Kişilerin doğum sıralarına göre karakter özellikleri

Doğum Sırası	Karakter Özellikleri
İlk Çocuk	<p>Belli bir süre yalnız olduğu için ilginin merkezi olmaya alışkındır. İkinci çocuğun doğumuyla birlikte sevilmediğini ve ihmal edildiğini düşünebilir. Diğer çocuklardan üstün olduğuna inanır. Doğrucu ve kontrollüdür. Gelenek ve kurallara uygun davranarak ailenin dikkatini çekmeye çalışır. Eğer istediği olmazsa görgü kurallarına aykırı davranır. Sorumluluk duygusu gelişmiştir. Başkalarını korur, yardım eder, kibardır.</p>
Ortanca Çocuk	<p>Ne büyük çocuğun haklarına, ne de küçük çocuğun ayrıcalığına sahiptir. Hayatı adaletsiz bulur. Sevilmediğini hisseder. Arada sıkışmış gibidir. Ailede yeri yokmuş gibi hisseder. Aile içinde problem çocuk olabilir. Uyumludur. Zamanla hem büyük hem küçük çocuğun üstesinden gelmeyi öğrenir.</p>
Son Çocuk	<p>Tek çocuk gibi davranır. Herkesi kendinden daha büyük ve yetenekli görür. Kendini en küçük ve zayıf hisseder, dikkate alınmayabilir. Kendi istediğini elde edebilmek için ailenin patronu olabilir. İşleri başkasının yapmasını bekler. Karar verebilir, sorumluluk alabilir. Aşağılık duygusu geliştirebilir ya da tam tersi davranıp diğer kardeşlerinin önüne geçebilir. Hep bebek kalır. Eğer 3 kardeşin sonuncusuysa ilk kardeşle daha iyi anlaşır.</p>
Tek Çocuk	<p>Şımartılmıştır. Büyük çocukları kurallara uymada yeterli, kendini yetersiz hisseder. Konumundan memnundur, kendini özel hisseder. Kendi odaklıdır, işbirliğini reddedebilir. İşlerini başkasının yapmasını bekler. İstedikleri olmazsa kendini haksızlığa uğramış hisseder ve bunları elde etmek için oyunlar oynar.</p>

Kaynak: Don Dinkmeyer, Gary D. McKay, and Don Dinkmeyer, Jr., 1978. Parent Education Leader's Manual Coral Springs, F.; CMTI Press. Akt.<http://www.childdevelopmentinfo.com/> Erişim Tarihi, 11.05.2015

Kardeşler arasında kardeşlik bağı denilen dayanışmanın getirdiği önemli katkılar vardır. Bu bağ aracılığıyla kardeşler birbiriyle kaynaşır, birbirlerine örnek olur ve sorunlarla başa çıkmak için birbirlerine destek olurlar. Anne ve babanın dışında ilk kardeşlerle dayanışmayı tecrübe ederler. Paylaşma tutumunu kardeşlikle benimsemeye başlarlar. Sosyalleşme aktörleri olarak anne ve babadan sonra kardeş ya da kardeşlik gelmektedir. Kardeşlik, en güçlü dayanışma bağlarından biri olarak ilk yaşlardan itibaren gelişmektedir. Sonraki yaşamda bu bağın sosyal hayattaki sorunları aşmak için önemli bir katkısı olmaktadır. Yine ağabey ve abla tutumları kardeşler aracılığıyla öğrenilmektedir (Canatan, Yıldırım, 2009: 177) .

Kardeşlik ilişkilerinin pozitif tutumlarla dayanışma ve paylaşmayı öğretmesi yanında çeşitli rekabet ve kıskançlıklara da kaynaklık ettiği görülmektedir. Kardeşler arası kıskançlık ve gıptanın temelinde rekabet duygusu yer almaktadır. Bu duygunun negatif sonuçlar verip vermemesi ebeveynlerin tutumlarına bağlıdır. Kardeşlik ilişkisinin temelinde iki önemli faktör bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yaygın anne - baba tutumları, ikincisi ise çocuğun sosyal yeri ve özellikleridir. Doğum sırası, yaş ve cinsiyet gibi özellikler örnek olarak gösterilebilir. Bazı uzmanlara göre çocuk annesinin yalnızca kendisine ait olmasını, diğer kardeşlerinin annesinin gözünde kendisi kadar değerli olmamasını ister. Eğer ebeveyn çocukları arasında sevgi ve ilgiyi eşit olarak dağıtıyorsa, kardeşler arasında aşırı kıskançlık gibi psikolojik kaynaklı hasletler gelişmez. Fakat rekabet, ne eşit sevgi ve mal dağılımı ne de elde edilenlerin eşit olmasıyla ilgilidir. Çocuklar, bunlardan bağımsız olarak çoğunlukla haksızlığın hep kendisine yapıldığı duygusuna kapılabilirler (Canatan, Yıldırım, 2009: 177) .

Hayata olumlu bakan anne - baba, evde oluşan kardeş krizini iyi yöneterek kardeşler arası gerilimi daha kolay bir biçimde aşabilir. Kardeşlerin her birine kendilerini anlatma ve sorunlarını dile getirme fırsatını vermek, onları eşit algıladığı hissini vermek ve kardeşler arası kıyaslamaya başvurmamak önemli tutumlardır. Evdeki kuralların bütün kardeşler için eşit uygulanması gerekir. Sevgi, ilgi ve şefkatin yine eşit bir biçimde çocuklara yansıtıldığını kardeşler görmeli ve buna inanmalıdırlar (Canatan, Yıldırım, 2009: 177) .

2.1.1. Büyük Çocuk

Yaşamın ilk yıllarında çevresinin ilgi merkezi olan ve her türlü desteği tek başına kullanan ilk çocuklar, yeni gelen kardeşle birlikte sahip olduğu özel konumu kaybeder ve tacını yitirmiş kral olarak değerlendirilir. Çünkü ailenin çevresi ve ilgisi bir anda yeni doğan bebeğe yönelir. Daha büyük olduğu için anne ve babalar kendisinden, diğer kardeşlerden beklenilenden daha fazlasını ister. Daha önce edindiği deneyimler nedeniyle özellikle yaşamın ilk dönemlerinde, kardeşlerinin doğal bir lideri olur. Ebeveynin eleştirileri en çok ona yöneltilir, kendisinden bazen kardeşlerinden sorumlu olması beklenir. Çocukluk çağında yaşanan bu deneyim kişinin yetişkin hayatını etkileyebilecek bir yaşam biçimi oluşturmasına ve daha sonra elindeki yetkileri kaybetmekten korkan kişiler olmasına yol açabilir. Bu nedenle büyük çocuklar güce ulaşmak için mücadele ederler, kurallara uyarlar ve sahip olduğu konumu elde edemezlerse bunun üzüntüsünü yaşayabilirler. İlk çocuklar daha çok lider olarak tanımlanır ve baskın bir karakterleri vardır. Günlük işlerinde düzeni sever, yönlendiricidir, başkalarına ve özellikle de kardeşlerine tavsiyelerde bulunur, sorumluluk alır ve mizaç olarak diğer kardeşlerinden daha serttir. Başarı odaklıdır ve kendilik değerleri sonra doğan çocuklara oranla daha yüksektir (Stewart, 2004: 167) . Bunun yanı sıra ilk çocukların kardeşleriyle iletişim kurma ve temas oluşturma sıklıkları ortanca ya da son çocuğa göre daha yüksektir (Thomas, Nettle, 2007; Akt: Karadeniz, 2008: 65) . İlk doğan çocuklar, düzen ve otoriteyi devam ettirme merakıyla endişeli ve düşmanca, otoriter ve muhafazakâr hale gelebilir. Adler, suçluların, nörotiklerin ve sapıkların çoğunlukla ilk doğanlar olduğunu ileri sürmüştür (Schultcz ve Ellen Schultz, 2007: 658) .

Büyük çocuğun aile içindeki yeri, ebeveyn ve kardeşleriyle ilişkileri özel bir anlam taşımaktadır. İlk çocuğun öncelikle tek çocuk olduğunu düşünmemiz gerekir. Anne ve babasının sevgisi tümüyle ona aittir. Kardeşlerin doğumundan sonra ilk çocuk bu sevgiyi paylaşmak zorunda kalır. Yani kardeşin gelmesi, deyim yerindeyse onu tahtından indirir. Bazen çocuk bu değişiklik karşısında alt üst olur. Tek çocuk aniden büyük çocuk oluverir. Artık tek çocuk kardeşinden sonra “ağabey” veya “abla”dır ve bazı sorumluluklar yüklenmek zorunda kalır. Daha önceden bu göreve alıştırmamışsa, kardeşini anne - baba

sevgisini paylaşmak zorunda olduğu bir rakip olarak görür. Ayrıca kendisine karşı ebeveynlerinin ilgilerinin kesilmesi karşısında kendini terk edilmiş hisseder (Canatan, Yıldırım, 2009: 178) .

2.1.2.Ortanca Çocuk

Hem kendisinden daha güçlü ve yetenekli büyük kardeş ile hem de kendisinden sonra gelen kardeşin yarattığı sorunlarla baş etmek zorundadır. Bu durum ikinci çocuğun diğer kardeşleri kadar yetenekli olmadığı inancını geliştirmesine ve yaşlılarıyla sürekli bir yarışma içine girmesine yol açabilir. Diğerleri kadar yetenekli olmadığı inancı ortanca çocuğun ileriki yaşamında ya tepki gösteren, başkaldırıcı ve kendini aşma çabası içinde bir insan olmasına ya da yenilgiyi kolay kabul ederek ezik ve karamsar bir kişilik geliştirmesine neden olabilir (Geçtan, 1998: 136) . İkinci çocuk hiçbir zaman dikkat merkezi olmamıştır. Önünde her zaman ona yol gösteren biri vardır, bu durumdaki ortanca çocuk ailenin ilk çocuğa yaptığı engellemeleri görerek ve bunları uygulamayarak kendi yolunu daha çabuk bulabilir (Adler, 1994: 197) .Ortanca çocuklar ilk çocuğun ayrıcalığını yakalamak ya da geçmek için sürekli yarış halinde görülebilir çünkü aile içinde tam olarak tanımlanabilir bir rol edinmemiştir. Eğer ortanca çocuk aile içindeki bu rolüne uyum sağlarsa yetişkinlik hayatında güçlü ve tutarlı bir kişilik ortaya çıkabilir (Stewart, 2004: 82) .

Adler ikinci çocuğun çok hırslı, isyankâr ve kıskanç, ilk doğanı sürekli aşmaya çalışan biri olduğunu bulmuştu. Adler, ikinci doğan çocuk olarak büyük abisiyle (adı Sigmund idi) hayatı boyunca rekabete dayanan bir ilişkisi olmuştu. Hatta Adler çalışmasından ötürü uluslararası bir başarı kazandığında bile, zengin bir iş adamı olan ağabeyi tarafından gölgede bırakıldığını hissetti. Adler Sigmund’ dan “iyi, çalışkan ve hala benim önümde olan bir adam” şeklinde bahsetti. Bununla birlikte Adler, ikinci doğanın hem en küçük hem de en büyük çocuktan daha iyi uyum gösterdiğini düşünmüştür (Schultz ve Ellen Schultz, 2007: 658) .

Ortanca çocuk problemine kalabalık ailelerde rastlanmaktadır. Çoğunlukla en şanssız olan küçük ve büyük kardeşlerine oranla daha az sevgi gördüğünü düşünen çocuktur. Ortanca çocuk kendisini büyüklerle kıyaslar ve

onlara kıyasla kendisini yetersiz hisseder. Küçük kardeşleri de sevgiyi ve ilgiyi üzerlerinde toplamayı başarırlar. Ortanca çocuk, bu iki durumla da mücadele etmek zorundadır (Canatan, Yıldırım, 2009: 178) .

2.1.3. Küçük Çocuk

En küçük çocuk aile içindeki durumu sebebiyle daima büyüğü taklit etmeye hatta mümkünse geçmeye çalışır. Başlangıçta yetersizlik duygusu olan küçük çocukların toplumsal ilerlemesi daha güç olabilir. Kendini kanıtlamaya çalışmak yerine toplumu önemsememeye başlayabilir (Adler, 1994: 52) . En küçük olmak, çoğu zaman kişinin kendini değerli ve güçlü bir kişilik olarak hissetmesine yol açabilir çünkü genellikle aile tarafından şımartılmışlardır ve arkalarından kimse gelmediği için hep farklı bir özellik içinde büyürler. En küçük çocuklar yerinin başkası tarafından alınma felaketini asla yaşamaz (Adler, 1994: 61) . Çoğu kez çevredekiler onunla “sevimli küçük çocuk” olarak ilgilenir ve aile için her zaman çocuk kalır. Böyle bir durum, en küçük çocuğun benmerkezci tutumlar geliştirmesine, kendisinden daha yetenekli gördüğü kardeşlerinin varlığından kaynaklanan yetersizlik duygusu yaşamasına yol açabilir (Geçtan, 1998: 135) .

Küçük çocuk problemi, aslında ailenin ilgi merkezi olarak en çok şımartılan çocuk problemidir. Aile bireylerinin gözünde her zaman o çocuk olarak kalır. Bu durum en küçük çocuğun benmerkezci tavırlar geliştirmesine ve kendisinden güçlü, yetenekli, büyük kardeşlerinin yanında sürekli olarak yetersizlik duygusuyla yaşamasına neden olabilir (Canatan, Yıldırım, 2009: 179) .

Son çocuklara olan tutum ileride bu çocukların her konuda ayrıcalık isteyen problemleri bir kişilik geliştirmelerine yol açabilir. Yapılan araştırmalar son çocukların daha çok dışsal kontrol odaklılığını göstermektedir. Ayrıca son doğan çocukların bağlanma stillerindeki farklılıklar incelendiğinde daha fazla kıskanç kişilik yapısı sergiledikleri görülmektedir. Diğer doğum sıraları ile karşılaştırıldığında en son çocuklar kişiler arası ilişkilerde en itaatkâr olan kişilerdir. Alkol ve uyuşturucu kullanımının yaygınlığında son çocukların fazla olduğu değinilen diğer kişilik özellikleridir. Bütün bunların yanı sıra son

çocuklar eğlenceli, popüler, cana yakın, çıkarıcı kişiler olarak tanımlanmaktadır (Stewart, 2004: 82) .

2.1.4. Tek Çocuk

İlk doğan çocuklar gibi aile içinde eşsiz bir konuma sahiptir. Çünkü anne ve babalar onlara daha çok vakit ayırabilir ve onlara daha çok ilgi gösterebilir, daha tedbirli, hoşgörülü, koruyucu davranabilir (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995: 124) . Yalnız başına yetişir ve bu nedenle toplumsal davranışların gelişmesi için gerekli olan ortamdaki yoksun olur. Çoğu kez aşırı korunduğu ve şımartıldığı için tek çocuklar ileriki yaşamında da etrafindakilerin ona benzer davranışlarda bulunmasını bekler (Geçtan, 1998: 136) . Aileyle çokça zaman geçirmek, ailenin maddi ve manevi kaynaklarını tek başına kullanıyor olmak, aileyle yakın ilişkiler geliştirebilmek, rekabet edecek kimsenin olmaması tek çocuk olmanın avantajlarıdır. Bunun yanı sıra başarılı olmak konusunda baskı hissetme, bütün dikkatin kişide toplanması akranlarla ilişki kurmada zorluk yaşama, anne babaların kendi ölümlerinden sonrası için çocuklarına yönelik kaygıları tek çocuk olmanın dezavantajları yönleri olarak değerlendirilmektedir (Roberts ve White, 2001: 12) . Aile tarafından “el bebek gül bebek” olarak büyütülen bu çocuklar aşırı korunur ve kuralsız bir ortamda yetişir. Bunun sonunda şımarık, benmerkezci, sorunlu, antisosyal, hassas, kararsız, anne babaya bağımlı, ilgiyi üzerinde toplayan ve hep birinci olmak isteyen çocuklar yetişir (Ersanlı, 1996: 72) .

Tek çocuk olmanın avantajları ve dezavantajları birlikte bulunmaktadır. Şüphesiz tek çocuk beslenme, barınma ve eğitimi açısından oldukça önemli avantajlara sahiptir. Tek çocuğun etrafı kendisini fiziksel ve zihinsel olarak aşırı büyükler dünyasıyla örülüdür. Her şeyi bilme, onların yaptıklarını yapabilme isteği taşkınlık ve saldırganlığa neden olur. Tek çocuk, derin ve gizli bir güvensizlik duygusuna sahiptir. Bu çocuğun evinde kendisi gibi yatay ilişki kurabileceği bir kardeşi yoktur. Oyun arkadaşlığının azlığı onun için büyük bir engeldir. Ebeveynler tek çocuğa sahip olmaları nedeniyle tüm ilgilerini çocuk üzerinde toplarlar. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk, toplumsal ortamda gördüğü ilgi ve sevgi eksikliği karşısında sorun çıkarır (Canatan, Yıldırım, 2009: 179) .

Tek çocuklar duygularını ifade etmede ilk doğanlardan daha az özerktir ve ailelerinin aşırı koruyucu ve kuruntulu tutumları nedeniyle güvensiz olabilir. Yetişkin hayatında başkalarından beklentileri yüksek olur, tek çocukların uyuşturucu ilaç kullanma riskleri diğer doğum sıralarına oranla fazla olarak bulunduğu belirtilmiştir (Stewart, 2004: 82) .

Kardeşler aile içinde kendine ait bir yer elde etmek için karşılıklı bir yarış içine girerler, yaşlarına ve cinsiyetlerine göre taktikler belirlerler. Geliştirilen bu taktikler ve yaşam deneyimleri kişilerin düşünce, tutum, davranış ve motivasyonlarını etkiler. Doğum sırası alışkanlıklar, deneyimler, meslek seçimi, karşı cins tercihleri, yaşayacakları yere ilişkin kararlar ve politik değişimler üzerinde de rol oynamaktadır (Sulloway, 2007: 162) .

Doğum sırasıyla ilgili yapılan araştırmalarda kişilerin aile içinde kendilerini nerde ve nasıl algıladıklarını birkaç faktörün etkilediğini bildirmektedir. Bunlar yaş, cinsiyet, ebeveynlerin sayısı, ölüm, boşanma, üvey anne veya baba gibi önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir (Campbell, White ve Stewart, 1991: 388) .

Gerçek doğum sırası birçok çalışmanın konusu olmuş ve birçok psikolojik değişkenle ilişkilendirilmiştir. Stewart ve Stewart (1995: 25) tarafından yapılan arşiv taramasında doğum sırası ile başarı, aile - çocuk etkileşimi, zekâ, kişilik, psikopatoloji, dil, kariyer, kardeş etkileşimi, cinsiyet, aile ilişkileri, yaratıcılık, gelişim, kontrol odağı, uyum gibi birçok değişkenin araştırma konusu yapıldığı belirlenmiştir.

Aynı ailedeki çocukların, aynı çevre içine doğmadıklarını, ikinci doğan çocuğun ilk çocuktan farklı bir psikolojik ortama geldiğini söyleyen Adler' e göre gerçek doğum sırasının yanı sıra psikolojik doğum sırası (psychological birth order) da önemlidir (Shulman, Mosak, 1977: 114; Melillo ve College, 1983: 57) .

Çocukların psikolojik doğum sırası, aile yapısında kendilerini algılayışları ve buna göre kendilerini konumlandırmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, algılanan pozisyon, çocuğun gerçek doğum sırası olmayabilir. Bir ailede ilk çocuk olarak dünyaya gelen bir kişi, ortanca çocuğun yaşam tarzı ve tutum

özelliklerini gösterebilir. Her bireyin ailesinde kendisini algıladığı yer, onun psikolojik doğum sırasıdır (Campbell, White ve Stewart, 1991: 381) .

2.1.5. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Lohman, Lohman ve Christensen (1985: 315 - 324) tarafından yaşları 11 ve 25 yaş arasında değişen iki veya üç çocuklu 75 aile (toplam 170 çocuk) üzerinde araştırma yapılmıştır. Bu araştırma doğum sırasını psikolojik açıdan inceleyen araştırmaların ilki olma niteliği taşımaktadır. Araştırmada ilk doğan çocukların %80 oranında büyük çocuk psikolojik özelliklerini taşıdığı belirtilmektedir. Yine ortanca çocukların pek çoğu üç psikolojik (büyük çocuk, ortanca çocuk, küçük çocuk) pozisyondan birini seçmiştir. Yapılan araştırmada büyük çocukların kendilerini zeki, sosyal, cana yakın ve iyi olarak tanımladıkları, ortanca çocukların ise daha az puan aldıkları tespit edilmektedir. İlk çocuklarla son çocuklar kıyaslandığında diğer ölçütlerden farklı olarak son çocukların kendilerini daha asi şımarık tanımladıkları belirtilmiştir. Yapılan araştırmada psikolojik pozisyon ile gerçek doğum sırası arasındaki farkın önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Campbell, White ve Stewart (1991: 384 - 389) psikolojik doğum sırası kavramını açıklamak ve gerçek doğum sırası ile arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri kullanılarak araştırma yapmıştır. Yaşları 16 ve 65 arasında değişen mezun veya devam eden 556 üniversite öğrencisi araştırmanın örnekleme alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlk doğan çocukların %40.2' si büyük çocuk psikolojik doğum sırasında, ortanca doğan çocukların %28.4' ünün ortanca çocuk psikolojik doğum sırasında, son çocukların %45.7' sinin küçük çocuk psikolojik doğum sırasında, tek çocukların ise büyük ve küçük çocuk psikolojik doğum sırasının yerini aldığı görülmektedir. Bütün örneklemin %39' u gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırasında aynı sırada iken, %61' inin gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırasının farklı olduğu görülmüştür.

White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri kullanılarak yapılan diğer bir araştırmada okul çağı çocuklarında algılanan başa çıkma tarzları ve psikolojik doğum sırası incelenmiştir. Yaş ortalaması 10 olan toplam 134 öğrencinin katıldığı araştırmada, çocukların psikolojik doğum sıralarının stresli durumlar karşısında başa çıkma tarzlarını kullanmada önemli bir etken olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre büyük çocuk psikolojik doğum sırasında olan kişilerin kendilerini aile destekli, akranları tarafından kabul edilen, güvenilen kişiler olarak algıladığı oysa ortanca çocukların bu ölçeklerden daha düşük puanlar aldığı saptanmıştır. Ortanca çocukların düşük kendine güven, yüksek engellenmişlik ve haksızlığa uğramışlık duygusu başa çıkma tarzlarındaki sınırlılığa neden olduğu araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Pilkington ve Diğerleri, 1997: 46 - 53) .

Ashby, LeCicero, Kenny (2003: 49) tarafından yapılan araştırmada kişilerin psikolojik doğum sıraları ile mükemmeliyetçilik düzeyleri incelenmiştir. Uyumlu mükemmeliyetçi, uyumsuz mükemmeliyetçi ve mükemmeliyetçi olmamak gibi üç alt bölüme ayrılan değişkene göre uyumsuz mükemmeliyetçi ve mükemmeliyetçi olmayan grubu daha yüksek oranda psikolojik doğum sırasına göre ortanca olanların oluşturduğu saptanmıştır. Ayrıca psikolojik olarak en küçük olanların daha yüksek oranda mükemmeliyetçi olmayan grupta olduğu belirtilmektedir. Araştırmadan elde edilen şaşırtıcı bir bulguda büyük ve tek çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamasıdır. Bu durum ilk doğan çocukların tahttan indirilme deneyimleriyle açıklanmaktadır. Çünkü mükemmeliyetçi büyük çocuklar kendinin tahttan indirilmesine izin vermediği gibi sürekli başarı için mücadele edebileceği sonucuna varılmıştır.

White ve diğerleri (1997: 92 - 101) tarafından psikolojik doğum sırasının mesleki ilgi ile ilişkisinin araştırıldığı diğer bir araştırma yaş ortalamaları 18 olan 491 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Mesleki ilginin altı başlıkta toplandığı çalışmada psikolojik doğum sırası ve gelişen mesleki ilgiler arasında ilişki bulunmuştur fakat bu ilişki tüm psikolojik doğum sıraları ve mesleki ilgiler arasında değildir. Büyük çocuk psikolojik doğum sırası mesleki ilgi geliştirmede daha etkindir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre büyük çocuk psikolojik doğum sırası mesleki ilgi ölçeğinde daha çok sosyal ve liderlik,

gelenekçilik ve konuşkanlık özelliklerini tanımlayan iş teması kurma becerisi ile ilişkilendirilmiştir. Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ile teknik beceriler ve bilimsellik arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Melillo ve College (1983: 57 - 59) tarafından doğum sırası, kişilerin algıladıkları doğum sırası ve aile pozisyonları incelemek amacıyla bir grup kadın akademisyen üzerinde araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmada doktora yapan kadınların genelde tek çocuk ve ilk çocuk olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan yedi kadın son çocuk ya da ortanca çocuk olmalarına rağmen kendilerini tek ya da ilk çocuk gibi algıladıklarını belirtmişlerdir. Kişilerin kendilerini algıladıkları pozisyon ile gerçek pozisyonları arasındaki farkın başarıyı etkileyen bir faktör olduğu yönünde kanıt bulunamamıştır.

Diğer bir araştırma 308 klinisyenin, erkek bir danışanın aile temelli yaşantılarını danışanın doğum sırasına dayalı varsayımlarla değerlendirip değerlendirmediklerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda danışanın doğum sırasını bilmenin, danışanla ilgili izlenimler hakkında önyargı oluşturabilecek cinsiyeti, ırk, önceki problemin geçmişi gibi bir kalıp yargı olabileceği belirtilmiştir (Stewart, 2004: 167 - 174) .

2.1.6. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yurt içinde psikolojik doğum sırasıyla ilgili sınırlı sayıdaki araştırmaların ilki Kalkan (2005: 170) tarafından gerçekleştirilmiş ve bu çalışmayla White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri Türkçe' ye uyarlanarak, geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Odacı ve Kalkan (2007: 245) tarafından psikolojik doğum sırası ile çok boyutlu mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla 324' ü kız, 167'si erkek olmak üzere toplam 491 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda psikolojik doğum sırasının, çok boyutlu mükemmeliyetçiliğin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bu araştırma sonuçlarına göre Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile “Düzen”, “Hatalara Karşı Aşırı İlgililik”, “Aile Beklentileri” ve “Kişisel

Standartlar” gibi mükemmeliyetçilik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ise “ Düzen” ve “Aile Beklentileri” arasında negatif ve anlamlı bir ilişki gösterirken, “Davranışlardan Şüpheler” ve “ Ailesel Eleştiri” ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koymaktadır. Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile “Hatalara Aşırı İlgi”, “Davranışlardan Şüpheler”, “Aile Beklentileri” ve “Ailesel Eleştiri” arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile “Hatalara Aşırı İlgi”, “Davranışlardan Şüpheler”, “Ailesel Eleştiri” ve “ Aile Beklentileri” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu araştırmadan elde edilen diğer bir bulgudur.

Kalkan ve Odacı (2007: 27) tarafından psikolojik doğum sırasının, okul öncesi öğretmen adaylarının ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığı araştırmak amacıyla yapılan diğer bir araştırmada ilk olarak psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma arasındaki ilişki incelenmiştir. Seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 151’ i kız, 42’ si erkek toplam 193 okul öncesi öğretmenliği öğrencisi üzerinde yapılan araştırma sonuçları değerlendirilmiştir. Buna göre Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Ana Babaya Bağlanma Ölçeği anne formundaki Kontrol/İlgi boyutu ile negatif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu görülmektedir. Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Ana Babaya Bağlanma Ölçeği hem anne hem de baba formu İlgi/Kontrol boyutu arasında pozitif yine Ana Babaya Bağlanma Ölçeği hem anne hem de baba formundaki Koruma boyutu ile negatif ilişkisi bulunmaktadır. Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Ana Babaya Bağlanma Ölçeği hem anne hem de baba formundaki tüm boyutlarıyla negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre tüm psikolojik doğum sırası değişkenleri ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olarak görülmektedir. Bireyin aile içindeki konumu ve aile ilişkilerini algılayışı, onun ana babaya bağlanma örüntüsünü belirlemede önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir.

2.2.Benlik

2.2.1.Benlik Nedir?

Psikolojide benlik konusuna ilişkin ilk açıklamalar psikolog William James' e aittir. James' e göre; benlik en geniş anlamıyla, kişinin kendisinin ne olduğunu söyleyebileceği her şeyin toplamıdır. Benlik kavramı, bireyin kendine ilişkin bilinçli algılarından oluşmaktadır (Özen, Gülaçtı, 2001: 22) .

Benlik kavramı kişinin kendisi hakkında bildikleri, başkalarının kişiye ilişkin görüşlerinden kişiye yansıyanlar ve kişinin kendine ilişkin değerlendirmelerinden elde edilir. Çoğu zaman bu bilgiler ve değerlendirmeler çevreden hazır alınır. Benlik kavramının oluşumunda, başkalarının kişiye yansıttığı özellikler, kişinin kendisi hakkındaki gözlemlerinden elde ettiği bilgiler gibi etkili olur. Kişi kendisi hakkında sıklıkla söylenen şeyleri benliğinin parçaları olarak görür ve ifade eder. Çoğu zaman da benlik kavramına uygun davranmaya çalışır. Kişinin kendi gözlem, duygu ve düşüncelerinden elde ettiği benlik, bazen çevreden dayatılan benlik(ler)le çelişir. Bu durumda iç çatışmalar yaşanır. İç çatışmalar, yanlış benlik tanımları ve düşük benlik değeri sosyal etkileşimde önemli sorun kaynaklarıdır (Cüceloğlu, 2005, Akt: Özen, Gülaçtı, 2001: 23) .

Rogers' a göre (1961: 213), toplum görüngüsel alanın bir bölümü giderek “benlik” olarak farklılaşır ve böylece de benlik görüngüsel alanda algılanan bir nesne olur. Bu nesneye ait olup da kişinin kendisi tarafından fark edilen benlik algılarının örgütlenmiş biçimine “benlik kavramı” denir. Benlik kavramı çevre ile özellikle diğer bireylerle etkileşimlerinin sonucu bir biçim kazanır, gelişir. Benlik kavramı, bireyin kendisini algılamasını, kendisinin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarını ve bütün bu algılara verilen değerlerini içerir (Akt: Özen, Gülaçtı, 2001: 23) .

Benlik bireyin kendisine bakışından oluşmakta ve bireyin davranışını tespit eden değerlerin, amaçların ve ideallerin bir organizasyonu olarak da tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2012: 113) .

Benlik, kısaca “bir kişinin kendi hakkındaki temsillerinin bütünü” veya “bir kişinin, onu diğerleriyle benzer veya diğerlerinden farklı kılan bireysel özelliklerinin bütünü” olarak tanımlanabilir. Benliğin birbirinden küçük farklarla, başka tanımları da yapılabilir. Örneğin “benlik, bireyin kendisinin

saydığı ve sosyo - affektif bir değer atfettiği özellikler bütünü olarak bireyin 'kim olduğunu' tanımlama biçimidir" veya "benlik, herkesin kendi öz kişiliği hakkında sahip olduğu zihinsel temsildir" (Aronson ve Diğerleri, 2012: 212) .

2.2.2.Kültür ve Benlik

Kültür genellikle makro düzeyde bir yapı olarak ele alınmakla birlikte hem toplumsal hem de bireysel düzeyde işlevde bulunur. Bütün bireyler belirli kültürel koşullar altında yaşadıklarından; aynı zamanda kültürün taşıyıcıları konumundadırlar ve buldukları çeşitli ortamlarda bu kültürün çeşitli özelliklerini ortaya çıkarırlar. Bu yönüyle kültür benliğimizin temel bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Kültürler farklıdır, farklı kültürler farklı benlik yapılarının ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu farklı benlik yapıları bireylerin davranışlarının diğer bütün yönlerini etkiler. Amerikan kültüründe bireyci benlik tanımı egemendir, aynı bakış açısını diğer kültürlerde yer alanlardan beklemek doğru değildir. Kültürel alandaki farklılıklar yaşam alanlarını düzenleyen kurallar sistemi ve sosyo - ekonomik çevre farklılıklarıyla ilişkilidir. Kültürler üyelerinden farklı şeyler bekledikleri için üyeler yaşantılarını bu beklentiler doğrultusunda bütünleştirir ve düzenlerler. Kısaca, farklı kültürden bireyler farklı benlik kavramlarına sahiptirler.

Bizim benlik kavramımız başka kültürlerde yer alan bireylerin benlik kavramlarından tamamen farklı olabilir. Çoğu zaman bu farklılıklar üzerinde düşünmeyiz, çünkü kendi benlik yapımızın ve bu yapının davranışlarımızı nasıl etkilediğinin ayırdını da değilizdir. Benlik psikolojik örüntümüzü anlamamızda bize yardımcı olacak soyut, önemli bir kavramdır ve çoğu zaman sadece farklı benliklerle etkileşimde olduğumuz zaman aradaki farklılıkları görebiliriz (İmamoğlu 1998: 101, Kağıtçıbaşı 2001: 7) .

Bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri konusunda ilk önemli açıklamaların Hofstede' den geldiği görülmektedir. Ona göre bireycilik, içinde bulunulan grup, örgüt ve diğer topluluklardan duygusal olarak bağımsız olmayı ifade ederken; toplulukçuluk aile, akrabalar, üyesi bulunulan grup ve giderek sosyal

sisteme bağımlılığı ifade etmektedir (Akt: Ercan, 2008: 44) . Genel olarak bireyci kültürlerde yer alan özneler bireyci değerlere ve davranışlara sahipken, toplulukçu kültürlerde yer alan özneler için tersi geçerlidir. Bireyci topluluklardaki bireyler içinde yer aldıkları gruptan bağımsız ve özerktirler, grup amaçları karşısında bireysel amaçlara öncelik verirler ve adaleti sağlamakla ilgilidirler. Toplulukçu kültürlerde yer alan özneler ise içinde yer aldıkları gruba (aile, kabile, ulus gibi) bağımlıdırlar, bireysel amaçlar karşısında grup amaçlarına öncelik verirler ve özellikle ilişkilerle ilgilidirler. Örneğin, bireyci kültürlerde çocuk yetiştirmede bağımsızlık, yaratıcılık, keşfetme ve kendine güvene önem verilirken, toplulukçu kültürlerde uyum, itaat, koruma ve güvenilirlik değerli görülmektedir (Triandis, 1995: 9) .

2.2.3.Benliğe İlişkin Bilgiler Nereden Gelmektedir?

Benliğe ilişkin bilgiler birçok kaynaktan gelmektedir. Bunlardan bazıları kendiliğindenmiş gibi görünebilir; nereden geldiği konusunda bir belirginlik olmaksızın, benliğe ilişkin bir bilginin doğru olduğu hakkındaki bir anlayış gibidir. Ancak daha yaygın olarak kendimize ilişkin inançlarımızın kaynaklarını özgül deneyim ve yaşantılarımızda bulabiliriz.

▪ Toplumsallaşma

Benliğe ilişkin bilgilerimizin çoğu toplumsallaşma yoluyla gelmektedir. Çocukluk sırasında, anne - baba, öğretmen ve arkadaşlarımız tarafından bize karşı belirli tarzlarda davranılır; dinsel, etnik ya da kültürel etkinliklere katılırız; bütün bunlar daha sonra benliğimizin önemli yönleri haline gelir. Küçük yaşlarda sinagoga giderek, İbranice dersleri alarak ve en sonunda bar-mitzvah' a katılarak bir Yahudi çocuk bir Yahudi olmayı kimliğinin önemli bir parçası olarak görmeye başlar. Anne - babası tarafından her hafta sanat sergilerine ve konserlere götürülen bir çocuk kendisini kültürlü bir kişi olarak düşünmeye başlayabilir.

Toplumsallaşma erken deneyim ve yaşantılarımızın özünü oluşturur ve bu deneyimlerin düzenliliği en sonunda benlik kavramının önemli yönleri olarak içselleşebilir (Taylor ve Diğerleri, 2010: 106) .

▪ **Yansıtılmış Benlik Algısı**

Ayrıca, başkalarının bize karşı davranışlarından da benliğimiz hakkında bilgi alır, bir şeyler öğreniriz. C.H. Cooley “ayna benlik” kavramını geliştirmiştir. Buna göre insanlar kendilerini başkalarının onları algıladığı ve onlara tepkide bulunduğu gibi algırlar. Başkalarının bize tepki veriş biçimlerine ilişkin algılarımıza yansıtılmış benlik algısı adı verilir.

Yansıtılmış benlik algısının önemiyle ilgili mizahsal bir örnekte, Baldwin, Carrell ve Lopez (1990) Katolik öğrenciler üzerinde çalıştılar. Çalışma sırasında öğrenciler ya Papa’ nın ya da tanımadıkları bir başka kişinin çatık kaşlı bir fotoğrafını gördüler. Arkasından, öğrencilerden kendi özelliklerinden bazılarını değerlendirmeleri istendi.

Çatık kaşlı Papa’ nın fotoğrafını gören kilise devamlısı Katolikler, kendilerini hem Papa’ nın aynı fotoğrafını gören kilise devamlısı olmayan Katoliklerden ve hem de tanımadıkları bir başkasının fotoğrafını görenlerden daha eleştirel değerlendiriyorlardı. Öyle görülüyor ki, çatık kaşlı Papa fotoğrafı öğrencilerin benlik imgelerini sarsmak için yeterli olmuştur (Akt: Taylor ve Diğerleri, 2010: 107) .

▪ **Başkalarından Alınan Geribildirim**

Bazen başka insanlar özelliklerimiz konusunda bize açık bilgi verirler. Anne-babalarımız piyano çalmada iyi olduğumuzu, utangaç olmamamız gerektiğini, matematiğin güçlü yönlerimizden biri olmadığını ya da iyi okuyucular olduğumuzu söyleyerek benliğimize ilişkin geribildirim verirler. Bu süreç sık sık toplumsallaşmayla başlar.

Genel olarak anne-babanın çocuklarının yetenekleri hakkında düşündükleri ile bu aynı yeteneklere ilişkin çocukların kendi benlik kavramları arasında güçlü bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, anne-babanın çocuklarının değişik yetenekleri konusundaki düşünceleri ile çocukların kendi düşünceleri arasında sıkı bir ilişki vardır.

▪ **Kendini Algılama**

İnsanlar kendi özelliklerini kendi davranışlarına bakarak da çıkarırlar. Diğer bir deyişle, kendimizi gözleme sürecinde kendimizi belirli etkinlikleri tutarlı olarak başka etkinliklere ya da belirli kişileri başka kişilere tercih eder buluruz. Bu düzenliliklere ilişkin gözlemlerimizden kendimiz hakkında bilgiler edinebiliriz.

▪ **Uyarılmışlık Durumlarını Adlandırma**

Sık sık içsel durum ve kişisel özelliklerimizi kendi fizyolojik uyarılmışlık durumlarımıza bakarak çıkarırlar. Algıladığımız şeylere (tehdit edici bir köpek ya da çekici bir olası çıkma arkadaşı vb.) tepkide bulunur ve bilişsel ve fizyolojik tepkilerimize bakarak hangi heyecanı yaşadığımızı çıkarırlar. Fakat birçok duygusal tepki biyokimyasal olarak birbirine benzer.

Yüksek uyarılmışlık halini düşük uyarılmışlık halinden ayırt edebiliriz, fakat sık sık özgül heyecanları birbirinden ayırt etmede güçlük yaşarız (Taylor ve Diğerleri, 2010: 109) .

▪ **Çevreden Farklılık**

Çevre kişisel niteliklerimize ilişkin başka ipuçları da sağlar. Özellikle benlik kavramı bizi farklı kılan etmenlerden büyük ölçüde etkilenir. Örneğin, McGuire ve arkadaşları (1982: 78) öğrencilerden kendilerini anlatmalarını istediler. Anlattıklarını taradılar ve sık sık kendilerini çevrelerinden farklı kılan özelliklerinden söz ettiklerini gördüler. Örneğin, bir erkek öğrenci, eğer ailesinde tek erkek çocuksa, kendisini anlatırken cinsiyetinden söz etmesi olasılığı daha yüksektir. Eğer üç kız kardeşi varsa, kızlardan hiçbirinin bir kız olduğundan söz etmesi olasılığı kendisinin bir erkek olduğundan söz etmesi olasılığı kadar yüksek değildir.

Ayrıca kendimiz hakkında içinde bulunduğumuz özel durumda bizi farklı kılan şeylerden de söz ederiz. Örneğin, böylece bir kadının kendisini anlatırken zencilerin görece çok az olduğu bir grupta zenci olduğundan büyük çoğunluğu erkek olan bir grupta ise kadın olduğundan söz etmesi olasılığı daha yüksektir.

Kendimize benzer başkalarından oluşan bir grup içindeyken kendimiz hakkında kişisel kimliğimiz açısından düşünmek eğilimindedir.

Diğer bir deyişle bizi başka türlü bize benzer olan insanlardan ayıran özellikler açısından düşünürüz. Böylece başka üniversite öğrencilerinin doldurduğu bir odada üniversite öğrencisi bir atlet kendisi hakkında atletik yeteneği açısından düşünmek eğilimindedir. Ancak üniversite öğrencileri ve anne - babaları gibi farklı birkaç grupta birlikte bulunduğumuz bir durumda kendimiz hakkında kategori üyeliğimiz (örneğin; üniversite öğrenciliği) açısından düşünürüz (Taylor ve Diğerleri, 2010: 110) .

▪ **Kendimizi Başkalarıyla Karşılaştırarak Değerlendirme**

Bazen belirli bir boyut ya da özellik açısından kendimizi değerlendirmek istediğimizde gerekli bilgi hemen ulaşılabilir durumda değildir. Örneğin; zarif(hoş) bir dansçı olup olmadığınızı bilmek isterseniz bunu öğrenmek için alabileceğiniz bir test ya da girebileceğiniz bir sınav yoktur. Görünürde bir uzmana danışabilirsiniz, fakat belki bilgisine başvurabileceğiniz bir uzman yoktur. Zarif bir dansçı olup olmadığınızı başkalarınızdan sorabilirsiniz, fakat bunu yapamayacak kadar utangaç olabilirsiniz.

Sonuç olarak, bazen kişisel nitelik ya da özelliklerimizi, kendimizi başkalarıyla karşılaştırarak değerlendiririz. İyi bir dansçı olup olmadığınızı kısmen çevrenizdeki diğerlerini gözleyerek ve onlardan daha hoş dans edip etmediğinize dikkat ederek öğrenebilirsiniz. Bu sürece toplumsal karşılaştırma adı verilir.

Sık sık şimdiki durumunuzu geçmişimiz açısından değerlendiririz. Örneğin, kişisel anı ambarımız belirli becerilerde ne kadar ilerlediğimizi bize söyler ya da şimdiki özelliklerimizi değerlendirebilmemizi sağlar. Yaşımız ilerledikçe hoşgörülü mü yoksa hoşgörüsüz mü olduk? Bir yıl öncesine göre teniste daha iyi mi yoksa kötü müyüz? Bu zamansal karşılaştırmalar özellikle kişinin nasıl değiştiği konusunda yaygın bir benlik-bilgisi kaynağıdır. Ancak burada şöyle bir uyarı yerinde görünmektedir. Bu özellik ya da boyutta kişinin önceki durumunu çarpıtması kolay olduğunda ilerleme ölçülmeye çalışılırken

böylesi karşılaştırmalar sık sık yanıltıcıdır. Gerçekte, bir kişi “ Önceden bunda o kadar kötüydüm ki müthiş bir ilerleme kaydettim” demektedir.

▪ **Toplumsal Kimlik**

Toplumsal kimlik “ bireyin benlik kavramının bir parçasıdır”. Benlik kavramının bir parçası olarak da bir toplumsal gruba üyelikle birlikte bu üyeliğe verilen değerden ve duygusal önemden doğar. Bu gruplar arasında aileniz ve diğer kişisel ilişkileriniz, işiniz, dinsel, siyasal, etnik ya da toplumsal grubumuz; ve benliğin önemli yönlerini açığa çıkaran ya da pekiştiren diğer gruplar sayılabilir.

Çocuklukta kişinin sık sık katıldığı gruplar toplumsallaşmanın bir parçası olarak işlev görür. Belirli bir etnik grupta, belirli bir ailede ve bazen belirli bir dinsel grupta doğarız. Yaşımız ilerledikçe kendimizde değer verdiğimiz özellikler bu değerleri yansıtan ve pekiştiren toplumsal grupları seçmemizi sağlar. Benlik kavramı ve toplumsal kimlik karşılıklı olarak birbirlerini belirler ve biçimlendirir.

Toplumsal kimlikle ilgili araştırmaların çoğu özgül olarak etnik kimlik üzerinde odaklaşmıştır. Etnik kimlik bireyin belirli bir etnik gruba üyeliğiyle ilgili benlik bilgisinin bir parçasıdır. Bir benlik duygusu geliştirme azınlık gurubu üyeleri için belirli sorunlar yaratabilir.

Ergenlik ve genç yetişkinlik yılları sırasında insanlar benlik duygularını biçimlendirirken Zenciler, Asyalı Amerikalılar, Yerli Amerikalılar, İspanyol kökenli Amerikalılar ve diğer etnik gruplardan Amerikalılar için etnik köken ile ana kültürü bağdaştırmak güç olabilir. Bu süreç bir öğrenci okul değiştirdiğinde ya da üniversiteye girdiğinde olduğu gibi bir değişiklikle aynı zamana rastladığında daha zordur (Taylor ve Diğerleri, 2010: 111) .

2.2.4.Kağıtçıbaşı' nın Benlik Modeli

Kağıtçıbaşı, benliğin tek boyutlu, bağımsızlık - karşılıklı bağımlılık ekseninde ele alınmasını eleştirir ve bu eleştirisini bir dizi araştırmayla destekler. Tek boyutlu modelde bireyler bağımsız ya da karşılıklı bağımlı oldukları şeklinde tanımlanırlar. Oysa iki boyutlu modelde bireyler aynı zamanda hem bireyci hem de toplulukçu olabilirler. Bu bakış açısı bireyin bir bağlamda bireyci, bir başka bağlamda toplulukçu olabileceği bakış açısından farklıdır. Kağıtçıbaşı' nın modelinde bireyler aynı bağlamda hem bireyci hem de toplulukçu tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Kağıtçıbaşı benlik modelinde kişilerarası mesafe ve bireyleşmeyi iki ayrı fakat ilişkili boyut olarak ele alır. Bu iki boyutun her birinin iki ayrı eksenidir. Kişiler arası mesafe ekseninde ilişkisellik ve ayrışma, bireyleşme ekseninde özerklik ve bağımlılık vardır.

Kağıtçıbaşı, benliğin şekillenmesinde gelişimsel bakış açısını temele alarak üç aile etkileşim biçimini öne çıkarır. Bunlardan ilki, hem ekonomik hem de duygusal alanlarda kuşaklar arası karşılıklı bağımlılık üzerinde temellenen geleneksel aile modelidir. İkincisi, ekonomik ve duygusal alanlarda nesiller arası bağımsızlığın öne çıktığı bağımsız aile modelidir. Üçüncüsü ise, diğer iki aile modelinin diyalektik bir bileşkesini oluşturan psikolojik karşılıklı bağımlı aile modelidir. Bu son model kuşaklar arası psikolojik karşılıklı bağımlılık ve ekonomik bağımsızlığı içinde barındırır. Kağıtçıbaşı' na göre bu farklı aile modelleri farklı benlik tiplerinin gelişmesine yol açar.

İlk benlik tipi özerkliğin düşük, ilişkiselliğin yüksek olduğu bağımlı-ilişkisel benliktir. İkinci benlik tipi özerkliğin yüksek, ilişkiselliğin düşük olduğu özerk-ayrışık benlik tipidir. Üçüncü benlik tipi hem özerkliğin hem ilişkiselliğin yüksek olduğu özerk-ilişkisel benlik tipidir. Sonuncu benlik tipi, ana baba ihmali ya da ilgisizliğini yansıtan bağımlı-ayrışık benliktir (Kağıtçıbaşı 1996a, 1996b, 2001, 2002, 2005, Akt: Ercan, 2008: 51 - 52) .

Bu araştırmada temele alınan üçlü benlik modeli bireyci, ilişkişel ve toplulukçu benlik boyutlarını içermektedir. Bu modelde:

1. **Bireycilik Boyutu:** Bireyi başkalarından farklı, kendine özgü, biricik özellikleriyle yansıtan boyuttur.
2. **İlişkişellik Boyutu:** Bireyin yakın çevresindeki diğler bireylerle ilişkişisini ve özdeşimini içerir.
3. **Toplulukçuluk Boyutu:** Birey ve topluluk arasındaki sembolik değerleri yansıtan boyuttur.

Bu üçlü modelin genel olarak, önceki ikili modele göre daha kapsamlı bir kuramsal çerçeve sağladığı söylenebilir.

Bunlarla birlikte daha öncede ifade edildiği gibi, bir kültürde bireylerin benlik tiplerinin bağımsız ve karşılıklı bağımlı olmasında dikkate değer farklılıklar olabilir. Örneğin, farklı etnik kültürden gelen bireyler aynı kültürde yer alsalar bile bağımsız - karşılıklı bağımlı benlik yapıları bakımından farklı eğilimler sergileyebilirler. Yine kadınlar ve erkekler toplumsallaşma farklılıklarından dolayı farklı benlik özellikleri gösterebilirler, etnik gruplar içinde bile dikkate değer farklılıklar olabilir (İmamoğlu 1998: ,103; Kağıtçıbaşı 1996b: 39) . Ancak alan yazınına bakıldığında son zamanlarda her iki benlik tipinin tek bir kültürde var olabileceğine dikkat çekildiği görülmektedir. Bu eleştiri farklı benlik tiplerinin belirli bir kültür içerisinde bireyler arası karşılaştırma alanı olarak kullanılabilmesine işaret etmektedir.

2.2.5.Benlik Tipleri

2.2.5.1.Bireysel benlik

Yaygın sosyal psikolojik yaklaşım terimiyle özellikle Amerikan ve Batı toplumlarının bireyci kültürü içerisinde yetişen bireyi merkeze alarak yapılan çalışmalar ve bu çalışmalara dayanan kuramlar ifade edilmektedir.

Yaygın sosyal psikolojik yaklaşımın genel araştırma konusu diğler insanlardan farklı ve sadece bireyin kendisine özgü “ben” in yapısı, süreçleri ve içeriğidir. Benlik kavramı genellikle bireyleri diğlerlerinden ayıran kişisel

özelliklerin özgün bir bileşimi olarak ifade edilmektedir. Higgins ve May (2001: 51) benlik kavramının ayırt edici ve görece sabit kişisel özelliklerden oluştuğunu belirtmektedir. Baumeister (1987: 168) da benliği kişinin kendisinin kim olduğuna dair bütünsel ve sürekli farkındalığı olarak tanımlamaktadır.

Çağdaş benlik kuramlarına baktığımızda benlik kavramının sosyal süreçlerle ve başkalarıyla ilişki içerisinde kazanıldığı görüşünün benimsendiğini görmekteyiz. Ancak bu kuramların çoğu başkalarının kendine özgün ve ayrık benliğin oluşturulmasına katkıda bulunmaları bakımından ele almaktadır. Diğer insanlar kişiye kendisiyle ilgili bilgi sunmakta, onun kendi benliğini değerlendirmesini, iletmesini ve genişletmesini sağlamaktadır. Bu türden bir katkıda bulunma yansıtılmış değerlendirme ve sosyal karşılaştırma olmak üzere iki süreç aracılığıyla gerçekleşmektedir.

İlk defa George Herbert Mead tarafından kuramsallaştırılan yansıtılmış değerlendirme süreci diğer insanların gerçek veya hayali tepkilerine bakarak kişinin kendi benliği hakkında çıkarımlarda bulunma süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreçte diğerleri bir ayna görevi üstlenmektedir. Böylece diğerlerinin gerçek veya kişi tarafından hayal edilen tepkileri o kişinin kendi benliğini tanımlamasına, sürdürmesine ve gerekli benlik düzenlemeleri yapmasına olanak sağlamış olmaktadır (Brown, 1998: 8) .

İnsanların kendi benliklerini değerlendirdikleri, geliştirdikleri ve ilettiltikleri bir diğer süreç de sosyal karşılaştırmadır. Sosyal karşılaştırma bireysel benliğin tanımlanmasında ve deneyimlenmesinde en önemli süreç olarak kabul edilmektedir. Bireysel benlik, ancak karşılaştırmacı terimlerle anlaşılabilen, bireylerin farklılıklarını ortaya koyabilmesi, kendilerine has özellikleri, duyguları ve yetenekleri hakkında çıkarımlarda bulunabilmesi ancak sosyal karşılaştırma süreciyle mümkün olmaktadır (Arslan, 2006: 84) .

Sosyal karşılaştırma süreci Festinger (1954: 123) tarafından kuramlaştırılmıştır. Festinger' e göre insanlar kim oldukları hakkında bilgi edinmek, kendi kapasite ve sınırlılıklarını belirlemek, fikir ve yeteneklerini değerlendirmek gereksinimi duymaktadırlar. Sosyal karşılaştırma süreciyle bu gereksinimler karşılanmaktadır. Söz konusu gereksinimlerin giderilmesi için en

yararlı karşılaştırma stratejisi karşılaştırma yapılacak boyutlarda kişinin kendisine benzer hedefler seçmesidir. Festinger' e göre (1954: 125) insanlar benliklerini geliştirebilmek için karşılaştırma hedefi olarak kendilerinden biraz daha iyileri seçmektedirler. Bu karşılaştırma biçimi yukarı doğru karşılaştırma olarak adlandırılmaktadır. Ancak bireylerin kendilerini daha iyilerle karşılaştırması bazı durumlarda benlik saygısına tehdit oluşturabilmektedir. İnsanlar kendi benlik saygılarını korumaya güdülenmiş olduğundan bu tür durumlarda karşılaştırma hedefi olarak kendilerinden daha kötü veya olumsuz durumda olanlar seçilebilmektedir. Bu tür karşılaştırmaya aşağı doğru karşılaştırma denilmektedir. Bu türden bir karşılaştırma benlik değerinin sürdürülmesine ve benliğin genişletilmesine katkı sağlamaktadır. Yani insanlar benliklerinin diğerlerinden sadece ayrılmış değil fakat diğerlerinden daha olumlu yönde ayrılmış olmasını istemektedirler.

Karşılaştırma sadece gerçek değil hayali insanlarla, kişinin kendi geçmişiyle, geleceğiyle veya benliğin varsayılan bir durumuyla da yapılabilmektedir. Bütün bu olası durumlar Markus ve Nurius (1986: 957) tarafından olası benlikler olarak adlandırılmaktadır. Olası benlikler insanlara bir referans noktası sağlayarak benliği düzenleyici bir rol oynamaktadırlar. Yani kişinin şu andaki durumunu geçmiş gelecek durumlarıyla karşılaştırması, şimdiki davranışların düzenlenmesine yardımcı olmaktadır.

Özetleyecek olursak; sosyal psikoloji ana akımı içinde benlik kavramının özellikle yansıyan değerlendirmeler ve sosyal karşılaştırma süreçleriyle kazanıldığı görüşü baskındır. Sosyal karşılaştırma olumlu yönde ayrılmış benliğin oluşturulmasına işleyen temel süreç olarak görülmektedir. Özgün ve farklı olabilmek için bireyler, kendilerini hem diğerleriyle hem de benliğin alabileceği olası biçimlerle karşılaştırmaktadır. Bu sayede bireyler sadece kim oldukları hakkında bilgi edinmekle kalmamış, aynı zamanda kendilerini değerlendirmiş, benliklerini düzenlemiş ve genişletmiş de olmaktadır. Aslında bütün bu süreçler olumlu benlik temsiline ulaşma ve bu olumluluğu sürdürme amacına hizmet eder görünmektedir. Birinin kendini iyi hissetmesi, başkalarından olumlu yönde farklılaşmasıyla ve bu sayede özgünlüğü yakalamasıyla mümkün olmaktadır (Akt: Arslan, 2006: 85 - 86) .

2.2.5.2. İlişkisel Benlik

Başkalarının benlik kavramında oynadığı rol kültüre göre değişkenlik göstermektedir. Bu rol göz önüne alındığında başlıca iki tip benlik tanımlaması yapıldığı görülmektedir: Ayrık benlik ve ilişkisel benlik.

Hofstede'nin (1984: 23) bireyci ve toplulukçu kültürler sınıflaması benlik kavramının biçimleri arasında ayırım yapan çalışmaların temeli olarak kabul edilmektedir. Hofstede (1984: 23) 66 ülkede yürüttüğü çalışmanın sonuçlarına dayanarak toplumları güce uzaklık, erkeksilik/kadınsılık ve belirsizliğe tahammül boyutlarının yanı sıra bireycilik - toplulukçuluk boyutunda da sınıflandırmıştır. Gerçi toplumları örneğin Türkiye'yi bireyci ve toplulukçu olarak sınıflandırmanın zorlukları da vurgulanmaktadır. Hofstede'ye göre bireyci kültürler özerkliğe, bağımsızlığa ve benlik - farkındalığına; toplulukçu kültürler ise karşılıklı bağımlılığa, bireyler arasında dayanışmaya, grup içi uyumu sağlayacak olan normlara uymaya değer vermektedirler. Bu sınıflamaya dayanarak Triandis (1989: 513) iki tip benlik tanımlamaktadır: bireye özgü ve ilişkisel.

Bireye özgü benlik diğerlerinden kesin sınırlarla ayrılmıştır ve bağımsızdır. İlişkisel benliğin sınırları geçirgendir ve karşılıklı- bağımlılığa dayanır. Bireye özgü benlik tipine daha çok bireyci kültürlerde rastlanırken, ilişkisel benlik tipi toplulukçu kültürlerde daha yaygın olarak ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde Markus ve Kitayama (1991: 234) da benliğin içeriğinin, süreçlerinin ve hatta yapısının kültüre göre şekillendiğini öne sürmektedirler. Bu araştırmacılara göre benlik her zaman içsel özelliklerin özgün bileşiminden oluşan özerk bir yapı olarak tanımlanamayabilir. Bunun yerine insanlar kendilerini bazen diğerleriyle sürdürdükleri ilişkiler temelinde de tanımlayabilirler. Örneğin, "X' in kızı olmak, Y' nin eşi olmak, zeki olmak, dışadönük olmak daha tanımlayıcı olabilir. Triandis (1989: 515) gibi, Markus ve Kitayama (1991) da iki farklı benlik oluşumu arasında ayırım yapmaktadırlar. Bağımsız benlik ve karşılıklı - bağımlı benlik. Markus ve

Kitayama' ya (1991: 227) göre bu iki tip benlik arasındaki başlıca ayrım kişinin kendisini başkalarından ne kadar ayrı ve onlarla ne kadar bağlantılı olarak algıladığıdır. Bağımsız benlik, ayrık, özerk ve kendine özgüdür. Karşılıklı bağımlı benliğe sahip olan kişiler ise kendilerini anlamlı buldukları ilişkileriyle daha bağlantılı ve onlardan daha az ayrılmış olarak görmektedirler. Bu benlik tipinde, başkaları karşılıklı etkileşimleri, destekleri ve ortak kaderleri yoluyla benliğin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir. Ancak bu, karşılıklı bağımlı benlik tipine sahip olan insanların hiçbir içsel özelliğe sahip olmadıkları anlamına gelmez. Yine de bu içsel özellikler duruma özgü ve değişkendir.

Özetleyecek olursak; sosyal psikoloji ana akımı olarak adlandırılan yaygın psikolojik yaklaşım, özellikle de Amerika' da üretilen benlik kuramları benliğin ayrık ve özgün oluşunu bir gerçek olarak önceden kabul etmekte, ayrıklık ve özgünlük benliğin en uygun özellikleri olarak varsayılmakta; dolayısıyla hem bireysellik hem de bireyin iyi oluşu, benliğin ayrık ve özgün oluşuna endekslenmektedir. Oysa kültürlerarası çalışmalar ayrıklığın, benliğin vazgeçilmez bir özelliği olduğu varsayımını çürütmektedir. Öte taraftan ilişkisel benlik hala özgün bir yapıdır, çünkü her bireyin başkalarıyla kurduğu ilişkiler ağı kişinin kendisine özgüdür, başka bir benzeri bulunmamaktadır (Arslan, 2006: 87 - 88) .

2.2.5.3. Toplulukçu Benlik (Kolektif Benlik)

Kolektif benlik, benliğin bilişsel olarak “ben” yerine “biz” şeklinde yeniden tanımlanması olarak kavramsallaştırılmaktadır. Hem sosyal psikoloji ana akımında hem de kültürlerarası bakış açısında ve kimlik kuramında benliğin ele alınan bütün yönleri “benzersiz bir birey olarak ben”in kim olduğu ile ilişkilidir. Diğer taraftan toplulukçu veya ortak benlik bireylerin diğerleri ile paylaştıkları özelliklere dayanır. Yani toplulukçu benlikte artık vurgu, kişiye özgü belirli özellikler yoluyla benliğin diğerlerinden nasıl farklı veya benzersiz olduğuna değil, tam tersine diğerlerine nasıl benzediğine ve hatta onlarla nasıl aynı ve bir olduğudur.

Benliğin toplulukçu düzeyde yeniden tanımlanması, insanların bir kısmının kişinin kendisini de kapsayacak şekilde bilişsel olarak

gruplandırmasını gerektirmektedir. Yani zihinsel grup temsili, kolektif benliğin ön şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, insanlar benliklerini kişiselden grup üyeliğine dönüştürmektedirler. Bu dönüşüm nitelikselidir. Turner ve Oakes (1997: 362) bu dönüşümü “bir kolektifin psikolojik olarak benlik haline gelmesi” şeklinde tarif etmektedirler (Akt: Arslan, 2006: 89) .

2.2.6. Bireycilik Toplulukçuluk Ekseninde Türk Toplumunun Yeri

Türk toplumu pek çok çalışmada bir “geçiş toplumu” olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, hedefi Batılılaşma olan bir ülkedir. Ancak Batılılaşma hareketi sürekli merkezden gelmiştir. Çağdaş değerler toplum tarafından elde edilememiş, daima topluma verilmiştir. Bununla birlikte hiçbir zaman tam bir sanayileşme sağlanamamıştır. Bireycilik - toplulukçuluk bağlamında ele alındığında bir geçiş toplumu olduğu ifade edilmekle birlikte toplulukçu toplumlar içinde değerlendirilen ülkede günlük yaşamda toplulukçu kültürün geleneklerin ve dinin baskısı hissedilmektedir. Ancak son dönemde yapılan çalışmalar Türkiye’ de bireylerin hem bireyci hem de toplulukçu eğilimler sergilediklerini dolayısıyla Türk toplumunun bireyci ya da toplulukçu olarak kabaca sınıflanamayacağını göstermektedir. Araştırma sonuçları aynı zamanda insanlar arası ilişki biçimlerinin ve aile kültüründeki farklılaşmanın geçici değil, kalıcı olduğuna işaret etmektedir (Göregenli 1995: 3, İmamoğlu1998: 97, Karadayı 1998) .

2.2.8. Benlik Konusunda Yapılan Araştırmalara Genel Bir Bakış

Benlik konusunda alan yazınında çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda büyük ölçüde kültürler arası karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırmaların çoğunda ikili benlik ayrımı temele alınırken son zamanlarda yapılan daha az sayıda çalışmada ise üçlü ya da dörtlü sınıflamaların temele konmaya başladığı görülmektedir. Ancak bu araştırmalarda genel olarak birbiri ile uyuşmayan bulguların olması ve hipotezlerin desteklenmemesi dikkat çekicidir. Aşağıda özellikle daha yakın zamanda yapılmış araştırmaların bazıları özetlenmektedir:

Alandaki dikkat çeken çalışmalardan birinde Hui (1968), ABD' lileri ve Çinlileri toplulukçuluk boyutunda karşılaştırmış ve araştırmasının sonunda ABD' li katılımcıların toplulukçuluk indeksinden Çinlilerden daha yüksek puan aldıklarını bulmuştur (Akt: Ercan, 2008: 54) .

DeGooyer ve Williams (1990: 281) Japonya ve ABD' li katılımcıların benlik kavramlarını karşılaştırdıkları çalışmalarında kültürler ve cinsiyetler arası önemli bir fark olmadığını görmüşlerdir.

Parkes, Schneider ve Bochner (1999: 370) bireyci ve toplulukçu benliğin toplumsal mı yoksa bağlamsal mı olduğunu inceledikleri araştırmalarında Avustralya ve Güney Doğu Asya' dan yetişkinlerle çalışmışlardır. Asyalıların kendilerini tanımlarken Avustralyalılara göre hem daha toplumsal - bağlamsal hem de daha soyut ifadeler kullandığını bulmuşlardır.

Sato ve Cameron (1999: 432) Kanadalı ve Japon üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmalarının sonunda Kanadalıların karşılıklı bağımlı benlik yapısı alt ölçeğinden Japonlardan daha yüksek puan aldıklarını görmüşlerdir. Bağımsız benlik yapısı puanları arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Abdo (2002: 507) Lübnan' da yaptığı araştırmasında katılımcıların %27' sinin bireyci, 67,3' ünün toplulukçu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı Arapça konuşanların İngilizce ve Fransızca konuşanlara göre, Müslüman olanların Hıristiyan ve yerel dini inanışlardan olanlara göre daha toplulukçu olduğunu saptamıştır.

Madson ve Trafimov (2001) ABD' de katılımcıların özel, toplulukçu ve allosentrik benlik puanlarını karşılaştırmışlardır. Araştırma sonunda katılımcıların hem bireyci, hem allosentrik benlik puanlarının toplulukçu benlik puanlarından daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bununla birlikte kadınların toplulukçu ve allosentrik benlik puanlarının kadınların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akt: Ercan, 2008: 54).

Li (2002: 95), Kanadalı ve Çinli öğrenciler üzerinde yürüttüğü ve Venn diyagramı şeklindeki yakınlık çemberlerini kullandığı araştırmasında, bireylerin ailelerine ve arkadaşlarına olan bağlılıkları incelemiştir. Araştırma sonunda Çinliler ailelerine Kanadalılardan daha bağlı bulunmuş ancak

arkadaşlarına bağılılıklarında kültürler arası fark görülmemiştir. Çinli erkekler arkadaşlarına kızlardan daha bağılı çıkmıştır. Araştırma sonuçları bütün insan ilişkilerinde bireyci olanların toplulukçu olanlardan daha bağımsız olduğu bakış açısını doğrulamamıştır. Batılı kadın ve erkeklerin bireyci - toplulukçu benlik yapılarının aynı şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Uleman ve diğerleri (2000: 3) Venn diyagramı şeklindeki yakınlık çemberlerini kullandıklarını araştırmalarında Avrupa kökenli ve Asya kökenli ABD' li, Hollandalı, Türk ve Japon üniversite öğrencileriyle çalışmışlardır. Asya kökenli Amerikalılara ve Japonlara göre Türk öğrencilerin ailelerine duygusal açıdan daha yakın oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmalarının sonunda bireycilik - toplulukçuluk bakışının yeniden gözden geçirilmesi gereğine işaret etmişler ve normatif ve ilişkisel olmak üzere iki farklı toplulukçuluk tipi önermişlerdir.

Gouveia, Clemente ve Espinoza (2003: 47), İspanyol toplumunda bireycilik ve toplulukçuluğun faktör yapılarını açıklamak için yaptıkları araştırmalarda İspanyol halkının daha çok yatay toplulukçu özellikler sergilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Lin ve Churej (2004) Avrupa ve Çin kökenli Amerikalıların bireyci, ilişkisel, toplulukçu yönelimlerini karşılaştırdıkları çalışmalarında gruplar arası önemli bir fark bulamamışlardır. Fakat kadınların ilişkisellik ve bireycilik puanları, erkeklerin puanından daha yüksek çıkmıştır (Akt: Ercan, 2008: 55) .

Uskul ve diğerleri (2004: 178), kültür ve kişiler arası yakınlığın bir aracı olarak karşılıklı bağımlılığı ele aldıkları araştırmalarında Avrupa kökenli Kanadalılar ve Türkleri karşılaştırmışlardır. Türk katılımcılar karşılıklı bağımlı benlik yapısı boyutunda diğer katılımcılardan daha yüksek puan almışlardır; ancak bağımsız benlik yapısı arasında kültürler arası fark bulunmamıştır.

Breschan ve diğerleri (2004: 196), üçlü modeli (bağımsız, toplulukçu karşılıklı bağımlı, ilişkisel karşılıklı bağımlı) temele aldıkları çalışmalarında Tayvan ve ABD' lileri karşılaştırmışlardır. ABD' li katılımcılar, ilişkisel karşılıklı bağımlı benlik alt ölçeği dışında kalan bütün alt ölçeklerden daha

yüksek puan almışlardır. Aynı çalışmada kadınların erkekler karşısında ilişkisel karşılıklı bağımlı benlik ölçeğinden daha yüksek puan aldıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Mascolo, Misra ve Rapisard (2004) yaptıkları araştırmada Hindistan ve ABD’ de bireyci ve ilişkisel benlik kavramlarını incelemişlerdir. Araştırmacılar çalışmalarının sonunda hem belirli bir kültür içerisinde, hem de farklı kültürlerde tek bir benlik kavramı olmadığına işaret eden bulgulara rastlamıştır, bağımsız, karşılıklı bağımlı, ilişkisel ve kuşatıcı olmak üzere dört farklı benlik tipi önermişlerdir. ABD’ de bireyci ve ilişkisel tasarımlamanın, Hindistan’ da ise ilişkisel ve kuşatıcı benlik tipinin egemen olduğunu belirtmişlerdir.

Lalonde ve diğerleri (2004), kişilerarası ilişkilerde kültürün rolünü ele aldıkları araştırmalarında, Güney Asya ve Avrupa kökenli Kanadalıları karşılaştırmışlardır. Çalışmanın sonunda Güney Asya kökenlilerin karşılıklı bağımlı benlik boyutunda Avrupa kökenlilerden daha yüksek puan aldığı ve kadınların karşılıklı bağımlı benlik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Cinsiyet ve grup etkileşimi önemsiz çıkmıştır (Akt: Ercan, 2008: 56) .

Kashima ve Hardie (2000: 26), Avustralya’ da yürüttükleri araştırmalarında erkeklerin kadınlardan daha toplulukçu, kadınların erkeklerden daha ilişkisel eğilimler sergiledikleri, bireycilik bakımından cinsiyetler arası anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Benlik tipleri bakımından yapılan sınıflamada katılımcıların ağırlıklı olarak bireyci (%47.2) ve ilişkisel (%36.1) benlik tipinde yer aldıkları bulunmuştur. Bunları bireyci - ilişkisel (%6.9), ilişkisel - toplulukçu (%3.7), bireyci - toplulukçu (%3.2) ve toplulukçu (%2.8) benlik tipleri izlemiştir.

Kashima ve diğerleri (2004: 131) Avustralya, Almanya, İngiltere, Japonya ve Kore’ de üniversite öğrencilerinin bağlama duyarlı benlikleri konusunda yaptıkları araştırmalarında, en yüksek puanı Japonların aldığı, bunu Batılı toplumların izlediği ve en düşük puanları Koreli öğrencilerin aldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Kashima ve diğeri (2005: 153) Avustralya, İngiltere, ABD, Hong Kong, Japonya, Kore, Belçika ve Almanya'da üniversite öğrencilerinin benlik kavramlarındaki kültürel farklılıkları ele aldıkları araştırmalarında, bütün kültürlerde bireylerin kendilerini gruplarından bağımsız olarak, daha çok varoluşsal bir biçimde algılama eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte Asyalı öğrenciler için gruplarının da eşit düzeyde önemli olduğu saptanmıştır.

Hardie ve diğeri (2005: 5), ilişkisel, bireyci ve toplulukçu benlik yapının stres, manevi yükseliş (uplift) ve sağlık üzerindeki etkilerini ele aldıkları araştırmalarında, Avustralyalı üniversite öğrencileriyle çalışmışlardır. Araştırmalarında çalışmaya katılanların sadece %29'unun tek bir benlik yönelimli olduğu sonucuna varmışlardır: 25 katılımcı ilişkisel, 49 katılımcı bireyci ve 29 katılımcı toplulukçudur. Katılımcıların %26'si ikili, %23'ü üçlü yönelim bildirirken, %20'sinin yönelimi sınıflanamamıştır.

Çalışmalara bakıldığında ilk zamanlar Batılı anlayışa uygun olarak benliğin sosyal ve toplulukçu yönünün göz ardı edildiği, bireyci yönünün üzerinde durulduğu ifade edilebilir. Bu araştırmalarda benlik daha çok biricik, durağan ve sınırları belirli bir bütünlük olarak ele alınmış, son zamanlara kadar benliğin toplumsal ve ilişkisel doğası üzerinde çok fazla durulmamıştır. Son dönem araştırmalarında ise özellikle benliğin hem bireyci hem ilişkisel yönünün ele alınarak var olan boşluğun doldurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Dikkati çeken bir başka nokta ise araştırmaların neredeyse tamamına yakınının üniversite öğrencileri üzerinde yürütülmüş olmasıdır. Bu nedenle birçok araştırmada, alanda yapılacak başka çalışmalarda öğrenci olmayan kesimle ve farklı sosyo - ekonomik düzeyden bireylerle çalışılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

2.2.9. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Seçkin (1996: 47), bir grup üniversite öğrencisinin benlik yapısını içerik analizi yöntemiyle çözümlediği araştırmasında, katılımcıların benlik

yapılarının karşılıklı bağımlılık içeren bir örüntü sergilediği, modernleşme etkilerinin bu yapı içerisinde eritilip silindiği sonucunu elde etmiştir.

İmamoğlu (1998: 98), üniversite öğrencilerinin benlik yapılarını incelediği çalışmada, katılımcıların hem bireyleşme hem de bütünleşme eğilimleri sergilediklerini, normatif kalıplaşmaya oranla özerkleşme, kopukluğa oranla ilişki kurma eğiliminde olduklarını saptamıştır.

İmamoğlu (2003: 376) Türk üniversite öğrencilerinde bireyleşme ve ilişkililik boyutlarını incelediği bir başka çalışmada bu boyutlar arasında negatif yönlü ilişki olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarına dayanarak bireyleşme ve ilişkililik boyutlarının karşıt değil birbirinden ayrı boyutlar olduğu ileri sürülmüştür.

Kurt (2000), üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada benlik tipleri bireyci ve ilişki olan katılımcıların, kalıplaşmış ve kopuk benlik tipindeki katılımcılardan daha yüksek bağımsızlık puanı aldıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı Türk kültüründe Batılı anlamdaki bağımsızlığın kopukluğu içermeyebileceğini vurgulamıştır (Akt: Ercan, 2008: 58) .

Gezgin (2002: 53), çalışan ve çalışmayan kadınların benlik-algısı, benlik kurgusu ve merkezi kimlik tanımlamalarını karşılaştırdığı çalışmada, genç yetişkin katılımcıların bireysel gelişim yönelimlerinin yetişkinlere göre özerkleşme kutbuna, yetişkinlerin ilişkisellik yönelimlerinin ise genç yetişkinlere göre bütünleşme kutbuna yakın olduğunu bulmuştur.

Karakitapoğlu - Aygün (2004: 465) Türk üniversite öğrencileri arasında benlik, kimlik ve duygusal iyilik konusunu incelediği çalışmasında benlik ve kimliğin en iyi betimleyicilerinin benliğin bağımsız ve ilişki - karşılıklı bağımlı alanları ile kimlik olduğu sonucuna ulaşmıştır. Toplulukçu-karşılıklı bağımlılık alanı ise benliği çok daha az betimlemektedir. Beklentilerin tersine kadınlar erkeklerle karşılaştırıldığında kendilerini daha çok kişisel, daha az geleneksel terimlerle tanımlamışlardır.

Tuncer (2005: 36), Kağıtçıbaşı' nın özerklik, ilişkisellik ve özerk- ilişkisellik olmak üzere üç boyutu bulunan "Aile Bağlamında Benlik Ölçeği" ni kullanarak bireylerin liderlik stilleri karşısındaki tutumlarını incelemiştir.

Çalışmada ölçeğin faktör yapısı doğrulanmadığı için özerk - ilişkisel benlik faktörü dışarıda bırakılmıştır. Bunun yerine her iki ölçekten yüksek puan alanlar özerk - ilişkisel olarak sınıflanmışlardır. Katılımcıların ilişkisel benlik puanları birinci, özerk - ilişkisel benlik puanları ikinci, özerk benlik puanları üçüncü sırada çıkmıştır.

Türkiye’ de yapılan çalışmaların farklı sonuçlar göstermekle birlikte genel olarak Türk toplumunun hem bireyci hem de toplulukçu eğilimler sergilediğine işaret ettikleri söylenebilir. Ancak araştırmaların büyük bölümünün üniversite öğrencileri ile yapılmış olması farklı kesimler üzerinde yapılacak araştırmaları gerekli kılmaktadır.

3.BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada katılımcılar kota örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Kota örnekleme yöntemi; sınırlı bir evren, araştırmanın amacına uygun olarak araştırmacının öngördüğü belirli değişkenlere göre sınıflandırılır. Bu değişkenler yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, hastalık olabileceği gibi, etnik köken, kırsal ve kentsel değişkenler de olabilir.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2015 yılı içerisinde İstanbul’ da yaşamakta olan doktor, öğretmen ve avukatlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, bu evrenden kota örnekleme yöntemiyle belirlenen 200 birey oluşturmaktadır.

3.3.Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli bilgiler “White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri”. “Toplulukçu – İlişkisel - Bireyci Benlik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” ile toplanmıştır.

3.3.1.White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri (White - Campbell Psychological Birth Order Inventory)

Campbell, White ve Stewart tarafından bireyin psikolojik doğum sırasını belirlemek amacıyla 1991 yılında geliştirilmiş olan ölçek, 1998 yılında revize edilerek son şekli verilmiştir. Bireylerin kendi kendine uygulayabileceği “evet” ve “hayır” şeklinde cevaplandırılacakları 42 maddelik testin kadınlar ve erkekler için ayrı puanlama sistemi vardır. Ölçeğin Türkçe’ ye uyarlanması Kalkan (2005: 170) tarafından yapılmıştır.

Test 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar Büyük Çocuk(Memnun Edici/Düzenleyici), Ortanca Çocuk(Dışlanmış/İhmal edilmiş), Küçük Çocuk (Sevimli/İkna Edici) ve Tek Çocuk(Dikkatle Bakılan) şeklinde belirlenmiştir. Ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşü alınmış, yapı geçerliği için faktör analizi yapılarak kadınlar için varyansın %26' sını açıklayan dört faktör ve erkekler için varyansın %29' unu açıklayan dört faktör bulunmuştur. Envanterin güvenilirliği test-tekrar test ve iç tutarlılık yöntemleriyle hesaplanmıştır. Tekrar test güvenilirliği kadınlar için .78 ile.89 arasında değişirken erkekler için .77 ile .89 arasında bulunmuştur. İç tutarlılık güvenilirliği ise kadınlar için .74 ile .86 arasında değişirken erkekler için .65 ile .82 arasında hesaplanmıştır (Karadeniz, 2008: 78) .

Tablo 3.1: White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterine İlişkin Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha	N
Bayanlar İçin PBO	.707	33
Erkekler İçin PBO	.812	28
PBO Ölçeği	.820	42

Güvenilirlik analizi sonuçlarına göre PBO ölçeği ($\alpha=0.820$) ve Erkekler ($\alpha=0.812$) için ölçek yüksek derecede güvenilir, Bayanlar için ($\alpha=0.707$) oldukça güvenilir olarak bulunmuştur.

Elde edilen bu güvenilirlik düzeyleri sayesinde araştırma sonunda elde edilecek sonuçlar genelleştirilebilir.

3.3.2.Toplulukçu – İlişkisel - Bireyci Benlik Ölçeği (Relational, Individual, Collective Self - Aspects Scale)

Ölçek Kashima ve Hardie (2000: 23) tarafından bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik yönlerini değerlendirmek için geliştirilmiştir. İlişkisel –

Bireyci - Toplulukçu Benlik Ölçeği (RIC), birbirini takip eden ve her biri üç benlik yönünü yansıtan maddeleri barındıran 10 sorudan (toplam 30 madde) oluşmaktadır. Ölçek yedili likert tipindedir (1=Kesinlikle katılmıyorum, 7= Tamamen katılıyorum). Her bir alt ölçekten alınacak puanlar 10 ile 70 arasında değişebilmektedir. Alt ölçek puanları bireyin durumsal bir dağılım karşısında her bir benlik yöneliminin genel derecesini ortaya koymaktadır.

Kashima ve Hardie (2000: 27) ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını Avustralya’da, 384 üniversite öğrencisi üzerinde yapmışlardır. Ölçeğin geçerliklerini test etmek için (1)ARC Ölçeği (ARC Scale), (2) Singelis Bağımsız Karşılıklı Bağımlı Benlik Yapısı Ölçeği (Singelis Independent Interdependent Self- Construal Scale), (3) Takata Bağımsız / Karşılıklı Bağımlı Benlik Yapısı Ölçeği (Takata Independent Interdependent Self- Construal Scale), (4) Yatay/Dikey Bireycilik/Toplulukçuluk Ölçeği (Horizontal/Vertical Individualism/Collectivism Scale), (5) Cheek Kimlik Yönleri Ölçeği (Cheek Aspects of Identity Questionnaire), (6) Benlik Ölçeği’nde Diğerinin Kapsanması (Inclusion of Other in the Self Scale), (7) Feeney, Noller and Callan’ın Bağlanma Stilleri Ölçeği (Fenney, Noller and Callans’s Attachment Style Questionnaire), ve (8) Yirmi İfade Testi(Twenty Statements Test) kullanılarak aralarındaki ilişkilere bakılmıştır. Aralarındaki ilişki düzeyleri yüksek bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik düzeyini belirlemek için yapılan analizlerde Cronbach Alpha değerleri “bireycilik” alt ölçeği için .72, “ilişkisellik” alt ölçeği için . 81 ve “toplulukçuluk” alt ölçeği için . 78 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler kabul edilebilir düzeydedir (Ercan, 2008: 55-60).

Tablo 3.2: İlişkisel – Bireyci - Toplulukçu Benlik Ölçeğine (RIC) İlişkin Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha	N
Bireycilik	.984	9
İlişkisellik	.951	9
Toplulukçuluk	.988	9
RIC	.903	27

Yapılan Güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki ölçütler doğrultusunda değerlendirilebilir

$0.00 \leq \alpha \leq 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0.40 \leq \alpha \leq 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0.60 \leq \alpha \leq 0.80$ ise oldukça güvenilirdir.

$0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir (Karasar, 2003: 29) .

Bu ölçütlere göre ölçek alt boyutlarına ve ölçeğimize ilişkin Cronbach Alfa değerleri 0.90' nin üzerinde yer almıştır bu nedenle ölçeğimiz ölçek alt boyutlarımız yüksek düzeyde güvenilirdir.

3.3.3.Kişisel Bilgi Formu

Bu formda katılımcılara cinsiyeti, yaşı, anne ve babasının durumu, hangi aile tipinde oldukları sorulmuştur. Psikolojik doğum sırasıyla bağlantılı olarak kaç kardeş oldukları, ailenin hangi çocuğu (büyük, ortanca, küçük, tek) olduğu, ailenin kaç kişiden oluştuğu, ailenin sorumluluklarını almak açısından kendisini kaçınıcı çocuk hissettiği ve eğer ailede ortanca çocuk ise ailenin sorumluluğunu en çok hangi çocuğun aldığı soruları yer almaktadır. Kişisel bilgi formu toplam 11 sorudan oluşmaktadır.

3.4.Verilerin Toplanması

Kişisel bilgi formu, White - Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve İlişkisel – Bireyci - Toplulukçu Benlik Ölçeği araştırmacının kendisi tarafından 200 bireye uygulanmıştır.

Uygulama, araştırmaya katılan bireylere araştırmacının amacına yönelik kısa bir bilgi verilmesinin ardından katılımları konusunda onaylarının alınmasından sonra gerçekleştirilmiştir. Uygulamada katılımcıların kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için kimliklerini ortaya koyacak herhangi bir bilgi

istenmemiştir. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık olarak 15 ile 25 dakika arasında değişmiştir.

Veri toplama aşamasında katılımcılar açısından bir sorun yaşanmamıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Araştırma ile ilgili bilgi formları toplandıktan sonra bilgi formlarının tümü araştırmacı tarafından tek tek kontrol edilmiş, veriler kodlama yönergesine uygun olarak kodlandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Ölçek formlarını istenen şekilde ve tam olarak dolduran bireylerin formları değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan 200 bireyden kişisel bilgilerini eksik bırakan ya da ölçek maddelerinde yanıtlanmamış boş maddeleri olan formlara rastlanmamıştır. Bu nedenle 200 bireyde değerlendirmeye alınmıştır. Bilgisayarda kodlama formlarına aktarılan veriler spss 21.0 programında analiz edilmiştir. Psikolojik doğum sırası envanteri ile bireylerin büyük çocuk, ortanca çocuk, küçük çocuk ve tek çocuk puanları elde edilmiştir. Toplulukçuluk-ilişkisellik-bireycilik benlik ölçeği ile toplulukçu benlik, ilişki benlik ve bireyci benlik puanları elde edilmiştir.

Psikolojik doğum sırası envanterine ve toplulukçu – ilişki benlik - bireyci benlik ölçeğine güvenirlik analizi uygulanmıştır. Değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla Kolmogorov Sminov testi uygulanmıştır. Erkeklerde psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Bayanlarda psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Psikolojik doğum sırasına göre benlik yapılarının farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Gerçek doğum sırasına göre benlik yapılarının farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

4.BÖLÜM

BULGULAR

4. 1- Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 4.1: Örnekleme İlişkin Cinsiyet Dağılımı

	F	%	% _{yıg.}
Kadın	100	50.0	50.0
Erkek	100	50.0	100.0
Toplam	200	100.0	

Katılımcıların Cinsiyet dağılımı incelendiğinde %50' sinin Kadın %50' sinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların sayıları eşittir.

Tablo 4.2: Örnekleme İlişkin Yaş Dağılımı

	F	%	% _{yıg.}
20-25 Yaş	20	10.0	10.0
26-30 Yaş	68	34.0	44.0
31-35 Yaş	49	24.5	68.5
36-40 Yaş	31	15.5	84.0
40 Yaş ve Üstü	32	16.0	100.0
Toplam	200	100.0	

Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde en yüksek frekansa sahip olan katılımcı yaş grubunun %34 ile 26 - 30 yaş ve %24 ile 31 - 35 yaş grubunun

olduğu tespit edilmiştir. En az katılımcı ise 10 ile 20 - 25 yaş grubunda olmuştur.

Tablo 4.3: Anne ve Babanın Durumuna Göre Frekans Dağılımı

		F	%	% _{yıg.}
Anne:	Öz ve sağ	200	100.0	100
	Toplam	200	100.0	
Babanız:	Öz ve sağ	199	99.5	99.5
	Üvey ve Sağ	1	.5	100.0
	Toplam	200	100.0	

Katılımcıların %100' ü annesi öz ve sağ olduğunu belirtirken %99.5' i babasının öz ve sağ olduğunu belirtmiştir. Babası üvey ve sağ olan tek kişi tespit edilmiştir.

Tablo 4.4: Anne ve Baba Evlilik Durumuna Göre Frekans Dağılımı

	F	%	% _{yıg.}
Birlikte Yaşıyorlar	198	99.0	99.0
Boşandılar	1	.5	99.5
Boşanmadılar ama ayrı yaşıyorlar	1	.5	100.0

Katılımcıların %98' inin anne ve babasının birlikte yaşadıkları, %5' inin boşanmış oldukları ve %5' inin ise boşanmadıkları ve ayrı yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 4.5. Kardeş Sayısına Göre Frekans Dağılımı

	F	%	% _{yığı.}
1-3 Kardeş	160	80.0	80.0
4-6 Kardeş	34	17.0	97.0
7 ve Üzeri Kardeş	6	3.0	100.0
Toplam	200	100.0	

Katılımcılar kardeş sayısına göre değerlendirildiğinde katılımcıların %80' inin 1 - 3 arası kardeşe sahip oldukları tespit edilmiştir. 4 - 6 arası kardeşe sahip olanlar %17, 7 ve üzeri kardeşe sahip olanlar %3 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.6: Gerçek Doğum Sırasına Göre Frekans Dağılımı

	F	%	% _{yığı.}
Büyük Çocuk	50	25.0	25.0
Ortanca Çocuk	50	25.0	50.0
Küçük Çocuk	50	25.0	75.0
Tek Çocuk	50	25.0	100.0
Toplam	200	100.0	

Katılımcılarda büyük çocuk, ortanca çocuk, küçük çocuk ve tek çocuk olanların oranları birbirine eşittir ve %25' dir.

Tablo 4.7: Ailedeki Kişi sayısına Göre Frekans Dağılımı

	F	%	% _{yığ.}
3-4 Kişi	100	50.0	50.0
5-6 kişi	88	44.0	94.0
7 kişi ve üzeri	12	6.0	100.0
Toplam	200	100.0	

Ailedeki kişi sayısına göre yapılan incelemede ise katılımcıların %50'sinin 3 - 4 kişilik bir aileye mensup oldukları tespit edilmiştir. 5 - 6 kişilik aileye mensup olan katılımcıların oranı ise %44 olarak tespit edilmiştir. 7 kişi ve üzeri kişiye sahip ailelerden gelen çocukların ise %6 oranında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.8: Yaşanılan Aile Tipine Göre Frekans Tablosu

	F	%	% _{yığ.}
Çekirdek Aile (Sadece anne - baba ve kardeşlerin birlikte aynı evde yaşıyor olması)	198	99.0	99.0
Geniş Aile (Anne - baba, dede, büyükanne, hala vb. birlikte aynı evde yaşıyor olması)	2	1.0	100.0
Toplam	200	100.0	

Aile tipine göre yapılan incelemede ise katılımcıların %99'unun çekirdek ailede yaşadıkları tespit edilmiştir. Geniş ailede yaşayanlar ise %1 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.9: “Ailenizin sorumluluklarını almak açısından kendinizi kaçınıcı çocuk olarak görüyorsunuz?” Maddesi Frekans Dağılımı

	F	%	% _{yığı.}
Büyük Çocuk	105	52.5	52.5
Ortanca Çocuk	12	6.0	58.5
Küçük Çocuk	83	41.5	100.0
Toplam	200	100.0	

Katılımcıların %52.5’ i kendilerini sorumlulukları alma açısından büyük çocuk olarak görmektedir.%41.5’ i ise küçük çocuk olarak görmektedir. %6’ sı ise ortanca çocuk olarak görmektedir.

Tablo 4.10: “Sizin dışınızda diğer kardeşleriniz (büyük veya küçük)aile içinde sorumluluk alır mı?” Maddesi Frekans Dağılımı

	F	%	% _{yığı.}
Evet büyük kardeşim alır.	23	46.0	46.0
Evet her ikisi de alır.	12	24.0	70.0
Evet küçük kardeşim alır.	8	16.0	86.0
Hayır ikisi de almaz.	7	14.0	100.0
Toplam	50	100	

Katılımcılar içerisinde ortanca çocuk olanların buldukları ailede kendileri dışında büyük kardeşlerinin sorumluluk aldığını ifade edenlerin oranı %46 olarak tespit edilmiştir. Evet her ikisi de alır diyenlerin oranı %24 olarak tespit edilmiştir. Küçük kardeşinin sorumluluk aldığını belirtenlerin oranı %16, Hayır ikisi de almaz diyenlerin oranı %26.08 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.11: Psikolojik Doğum Sırasına Göre Frekans Dağılımı

	F	%	% _{yığ.}
Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca çocuk)	57	28.5	28.5
Sevimli/İkna Edici (Küçük çocuk)	50	25.0	53.5
Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	93	46.5	100.0
Toplam	200	100.0	

Katılımcıların psikolojik doğum sıralarına göre yapılan incelemede, katılımcıların %46.5' inin tek çocuk, %28.5' inin ortanca çocuk ve %25' inin küçük çocuk olduğu tespit edilmiştir

Tablo 4.12: Psikolojik Doğum Sırasına Göre Benlik Ölçeği Düzeyleri

		Bireycilik		İlişkisel		Toplulukçuluk	
		Ort.	Ss	Ort.	Ss	Ort.	Ss
Psikolojik Doğum Sırası	Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca çocuk)	34.13	16.44	35.83	7.36	36.77	15.88
	Sevimli/İkna Edici (Küçük çocuk)	31.29	16.86	36.29	8.29	40.95	16.80
	Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	39.60	17.10	37.21	9.74	34.34	17.52

Dışlanmış/ihmal edilmiş (Ortanca Çocuk) psikolojik doğum sırasının benlik tipleri ile olan ilişkisi incelendiğinde; bireycilik benlik tipi ile %34.13, ilişkisellik benlik tipi ile %35.83, toplulukçuluk benlik tipi ile %36.77 değerinde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Sevimli /ikna edici (Küçük Çocuk) psikolojik doğum sırasının benlik tipleri ile olan ilişkisi incelendiğinde; bireycilik benlik tipi ile %31.29, ilişkisellik benlik tipi ile %36.29, toplulukçuluk benlik tipi ile %40.95 değerinde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (Tek Çocuk) psikolojik doğum sırasının benlik tipleri ile olan ilişkisi incelendiğinde; bireycilik benlik tipi ile %39.60, ilişkisellik benlik tipi ile %37. 21, toplulukçuluk benlik tipi ile %34.34 değerinde ilişkili olduğu bulunmuştur.

4.2.Alt Problemlere İlişkin Bulgular

Tablo 4.13: Değişkenlerin Normal Dağılım Dağılmadığını Belirlemek İçin Yapılan Kolmogorov Smirnov Testi

	Kolmogorov-Smirnov		
	Test İstatistiği	Sd	P
Bireycilik	.194	200	.000
İlişkisellik	.171	200	.000
Toplulukçuluk	.159	200	.000
Psikolojik Doğum Sırası	.190	70	.000
Memnun Edici/Düzenleyici(Büyük Çocuk)	.140	200	.000
Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk)	.153	200	.000
Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk)	.134	200	.000
Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	.207	200	.000

Alt problemlere ilişkin analiz ve bulgularına geçmeden önce analiz yöntemi olarak parametrik veya non parametrik analiz yöntemleri arasında tercih yapabilmek için değişkenlerimizin normal dağılım sınaması yapılmıştır.

Yapılan test sonucunda tüm değişkenlerimize ilişkin p değerleri 0.05' ten küçük olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle değişkenlerimiz normal dağılım sergilememektedir ($p < 0.05$). Değişkenlerimizin normal dağılım sergilememesi nedeniyle non parametrik testler kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi parametrik olmayan bir testtir ve parametrik tek yönlü varyans analizinin bir alternatifidir. Yani kruskall wallis h testidir. Bu test ki kare test istatistiğini kullanır bu nedenle tabloda ki kare vardır.

Erkeklerde psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Tablo 4.14: Erkeklerde Psikolojik Doğum Sırası İle Benlik Tipleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmadığını Tespit etmek Amaçlı Yapılan Korelasyon Analizi

Erkekler		Bireycilik	İlişkisellik	Toplulukçuluk
Memnun	R	.004	.215*	.184
Edici/Düzenleyici(Büyük Çocuk)	P	.968	.032	.066
	N	100	100	100
Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk)	R	.000	.153	.139
	P	.996	.129	.167
	N	100	100	100
Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk)	R	-.186	.130	.302**
	P	.064	.197	.002
	N	100	100	100
Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	R	-.005	.181	.214*
	P	.962	.071	.033
	N	100	100	100

Erkeklerde psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amaçlı yapılan korelasyon analizi sonucunda psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında, İlişkisellik benlik tipi boyutu ve Memnun Edici/Düzenleyici (Büyük Çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r=.215$, $p=.032$, $p < .05$), Toplulukçuluk benlik tipi boyutu ve Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r=.302$, $p=.002$, $p < .05$) ve Toplulukçuluk benlik tipi boyutu ve

Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r=.214$, $p=.033$, $p<.05$), anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Kadınlarda psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Tablo 4.15: Kadınlarda Psikolojik Doğum Sırası İle Benlik Tipleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmadığını Tespit etmek Amaçlı Yapılan Korelasyon Analizi.

Kadınlar	Bireycilik İlişkisellik Toplulukçuluk			
	R			
Memnun	R	.311**	.132	-.033
Edici/Düzenleyici(Büyük Çocuk)	P	.002	.191	.744
	N	100	100	100
	R	.064	.308**	.300**
Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk)	P	.527	.002	.002
	N	100	100	100
	R	-.096	.093	.294**
Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk)	P	.340	.358	.003
	N	100	100	100
	R	-.142	-.270**	-.169
Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	P	.159	.007	.093
	N	100	100	100

Kadınlarda psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amaçlı yapılan korelasyon analizi sonucunda, bireycilik benlik tipi ve Memnun edici düzenleyici (büyük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r=.311$, $p=.002$, $p<.05$) anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

İlişkisellik benlik tipi ve Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk) psikolojik doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r=.308$, $p=.002$, $p<.05$), Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk) psikolojik doğum sırası arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r=-.270$, $p=.007$, $p<.05$) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Toplulukçuluk benlik tipi ve Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk) psikolojik doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r=.300$, $p=.002$,

$p < .05$) ve Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk) psikolojik doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r = .294$, $p = .003$, $p < .05$) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Erkeklerde yaşadıkları aileye göre psikolojik doğum sırası farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.16: Erkeklerde yaşadıkları aileye göre psikolojik doğum sırasının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Mann Whitney U testi

	Yaşadığınız Aile Tipi	N	Sıra Ortalamaları	z	p
Memnun Edici/Düzenleyici (Büyük Çocuk)	Çekirdek Aile	98	50.73	-.586	.558
	Geniş Aile	2	39.25		
	Toplam	100			
Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk)	Çekirdek Aile	98	50.40	-.252	.801
	Geniş Aile	2	55.50		
	Toplam	100			
Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk)	Çekirdek Aile	98	49.61	2.207	.027
	Geniş Aile	2	94.00		
	Toplam	100			
Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	Çekirdek Aile	98	49.71	1.934	.053
	Geniş Aile	2	89.00		
	Toplam	100			

Erkeklerde yaşadıkları aile tipine göre psikolojik doğum sırasının farklılaşp farklılaşmadığını tespit edebilmek için yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre Psikolojik doğum sırasına göre Memnun Edici/Düzenleyici (Büyük Çocuk) olan bireylerde ($p = .558$, $p < .05$), Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk) olan bireylerde ($p = .801$, $p < .05$), Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk) olan bireylerde ($p = .053$, $p < .05$) Çekirdek aile ve geniş ailede yaşayanlar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Erkeklerde Psikolojik doğum sırasına göre Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk) olan bireylerde çekirdek aile ve geniş ailede yaşayanlar arasında geniş aile lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Geniş ailede yaşayan bireyler

çekirdek ailede yaşayanlara göre daha fazla tek çocuk özellikleri sergilemektedirler.

Psikolojik doğum sırasına göre benlik yapıları farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.17: Psikolojik doğum sırasına göre benlik yapılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespit Etmek İçin Yapılan Kruskall Wallis H Testi

	Psikolojik Doğum sırası	N	Sıra Ortalamal arı	X ²	p
Bireycilik	Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca çocuk)	14	45.18	3.572	.168
	Sevimli/İkna Edici (Küçük çocuk)	19	41.21		
	Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	67	54.25		
	Toplam	100			
İlişkiselik	Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca çocuk)	14	54.71	.372	.830
	Sevimli/İkna Edici (Küçük çocuk)	19	49.00		
	Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	67	50.04		
	Toplam	100			
Toplulukçuluk	Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca çocuk)	14	53.82	2.310	.315
	Sevimli/İkna Edici (Küçük çocuk)	19	58.42		
	Dikkatle Bakılan/Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	67	47.56		
	Toplam	100			

Psikolojik doğum sırasına göre benlik yapılarında farklılık olup olmadığını tespit edebilmek için yapılan Kruskall Wallis H testi sonuçlarına göre Bireycilik ($p=.168$, $p>.05$), İlişkiselik ($p=.830$, $p>.05$) ve Toplulukçuluk ($p=.315$, $p>.05$) benlik tiplerinde psikolojik doğum sırasına göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Diğer bir ifadeyle farklı psikolojik doğum sırasına sahip olan bireylerin benlik tipleri birbirine benzerdir.

Gerçek doğum sıralarına göre benlik yapıları farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.18: Gerçek doğum sırasına göre benlik yapılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespit Etmek İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

	Gerçek Doğum Sırası	N	Sıra Ortalamaları	X ²	p
Bireycilik	Büyük Çocuk	25	51.24	1.088	.780
	Ortanca Çocuk	25	47.84		
	Küçük Çocuk	25	47.80		
	Tek Çocuk	25	55.12		
	Toplam	100		.344	.952
İlişkiselik	Büyük Çocuk	25	50.84		
	Ortanca Çocuk	25	48.04		
	Küçük Çocuk	25	50.36		
Toplulukçuluk	Tek Çocuk	25	52.76	3.000	.392
	Toplam	100			
	Büyük Çocuk	25	52.32		
	Ortanca Çocuk	25	55.74		

Gerçek doğum sırasına göre benlik yapılarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amaçlı yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre Bireycilik ($p=.780$, $p>.05$), İlişkiselik ($p=.952$, $p>.05$), Toplulukçuluk ($p=.392$, $p>.05$) benlik tiplerinde gerçek doğum sırasına göre anlamlı farklılık yoktur. Gerçek doğum sırasının benlik tipleri üzerinde etkisi yoktur.

5.BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde psikolojik doğum sırası ve benlik tipleri arasındaki ilişkiyi incelemeye ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Örneklemin cinsiyet dağılımına bakıldığında kadın ve erkek katılımcıların eşit olduğu görülmektedir. Örneklem sistematik örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup 25 erkek büyük çocuk, 25 erkek ortanca çocuk, 25 erkek küçük çocuk, 25 erkek tek çocuk ve 25 kadın büyük çocuk, 25 kadın ortanca çocuk, 25 kadın küçük çocuk, 25 kadın tek çocuk örneklem içinde bulunmaktadır. En fazla katılımcı 26 - 30 yaş aralığında bulunmaktadır. Bu yaş aralığını 31 - 35 yaş aralığı takip etmektedir. Örneklemin büyük çoğunluğu çekirdek aile içinde yaşamaktadır.

Katılımcılar psikolojik doğum sırasına göre incelendiğinde 57 katılımcı dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) ,50 katılımcı sevimli/ikna edici (küçük çocuk) , 93 katılımcı ise dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) psikolojik doğum sırasında olduğu bulunmuştur. Katılımcılar içerisinde memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) doğum sırasında olan katılımcıya rastlanmamıştır.

Psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde bireycilik benlik ölçeği düzeyinde en büyük yüzde 39.60 ile dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) , ilişkisellik benlik ölçeği düzeyinde en büyük yüzde 37.21 ile dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) , hemen peşinden 36.29 yüzde ile sevimli/ikna edici (küçük çocuk), toplulukçuluk benlik ölçeği düzeyinde en büyük yüzde 40.95 ile sevimli/ikna edici (küçük çocuk), hemen peşinden ise 36.77 yüzde ile dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) olarak bulunmuştur.

Erkeklerde psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde ilişkisellik benlik tipi ile memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Büyük çocuklar kurallara uyan, aile içinde yönlendirici, kardeşlerine tavsiyelerde bulunan, sorumluluk alan, aileler tarafından daha

büyük törenlerle karşılanan, benlik saygısı yüksek çocuklardaki bu özelliklerin ilişkisel benlik tipini şekillendirmiş olabileceği düşünülebilir. İlişkisel benliğe sahip olan bireylerin kendileri de dâhil olmak üzere insanların birbirine karşılıklı bağlanmış fakat birbirlerinde farklı insanlar olarak algıladıklarını belirtir. İlişkisel benlikte rekabetten çok kişisel uyumu algılama eğilimi vardır. İlişkisel benlik tipindeki bu özellikler büyük çocuğun özellikleri ile benzerlik göstermektedir. Toplulukçuluk benlik tipi ile sevimli/ikna edici (küçük çocuk) ve dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Küçük çocuklar tek çocuk gibi davranır, herkesi kendinden daha büyük ve yetenekli görür, kendisini zayıf ve küçük hisseder, işleri başkasının yapmasını bekler, karar verebilir, sorumluk alabilirler. Tek çocuklar ise; şımartılmıştır, kendilerini kurallara uymada yetersiz hissederler, kendini özel hisseder, kendi odaklıdır, işbirliğini reddeder, işlerini başkasının yapmasını bekler, istediği olmazsa kendisini haksızlığa uğramış hisseder ve bunları elde etmek için oyunlar oynar. Toplulukçu benlik tipine sahip insanlarda esasta birbirine bağlı olduğu gerçeği yatmaktadır. Başta gelen kural başkalarına uymak ve onlarla bağlılığı sürdürmektir. Kişinin sosyalleşme şekli onun genel olarak var olan ilişkilere uyum göstermesini, başkalarının duygularına duyarlı olup ona atfedilen görev ve rolleri ve ondan beklenen davranışları yerine getirmesini sağlar. Küçük ve tek çocukların özelliklerinin toplulukçu benlik tipinin özellikleriyle bağdaşmadığını görmekteyiz. Araştırmamız sonucunda çıkan toplulukçuluk benlik tipi ile küçük çocuk ve tek çocuk psikolojik doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki bulunmasının sebebi örneklem azlığı, örneklem profili vb. ile açıklanabilir.

Kadınlarda psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde bireycilik benlik tipi ile memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Büyük çocuklar kurallara uyan, aile içinde yönlendirici, kardeşlerine tavsiyelerde bulunan, sorumluluk alan, aileler tarafından daha büyük törenlerle karşılanan, benlik saygısı yüksek bireylerdir. Bireycilik benlik tipine sahip olan bireyler açıkça başkalarından ayrılmıştır. Bireyci benliğe sahip olan bireyler için başkalarının arasından sıyrılmak ve kendini göstermek, kendine ve

içgüdülerine güvenmek, kendi başına karar vermek ve bu kararların arkasında durmak önemlidir. Büyük çocuk ile bireycilik benlik tipinin bazı özellikleri (kendi başına karar verebilme sorumluluğu, kendine güvenerek etrafına ışık tutma) arasında düşük düzeyde de olsa bir ilişki olabileceği düşünülebilir. İlişkisellik benlik tipi ile dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) doğum sırası arasında negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Ortanca çocukların kendilerine güvenleri daha düşük, engellenmişlik ve haksızlığa uğramışlık duyguları ise büyük çocuklara göre daha yüksektir. Ortanca çocuklar, ilk çocuğun ayrıcalığını yakalamak ya da geçmek için sürekli yarış halindedirler. Ortanca çocuklar aileye maddi olarak bağlı olmayan fakat duygusal olarak bağlı olan çocuklardır. Kağıtçıbaşı' nın benlik modeline göre de ilişkisellik boyutunda birey aileye duygusal anlamda bağlı maddi anlamda bağlı olmayan bir tavır içindedir. Bu nedenle ortanca çocuk ile ilişkisellik benlik tipi arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki olması normal bir durum olarak kabul edilebilir. Tek çocuklar, şımartılmıştır, kendilerini kurallara uymada yetersiz hissederler, kendini özel hisseder, kendi odaklıdır, işbirliğini reddeder, işlerini başkasının yapmasını bekler, istediği olmazsa kendisini haksızlığa uğramış hisseder ve bunları elde etmek için oyunlar oynar. Tek çocukların bu sadece kendileri odaklı olup kendilerini düşünme özellikleri ilişkisellik benlik tipi ile aralarındaki ilişkinin negatif yönlü düşük düzeyde olmasını açıklayabilir. Toplulukçuluk benlik tipi ile dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, sevimli/ikna edici (küçük çocuk) doğum sırası arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ortanca çocuğun aileye duygusal açıdan bağlılığını sürdürmesi toplulukçu benlik tipinin özelliklerini anımsattığı için benzerlik göstermektedir. Küçük çocuğun şımartılmış, kendisi odaklı, kendi için yaşayan özellikleri toplulukçuluk benlik tipinin özelliklerini yansıtmadığı için negatif yönlü düşük düzey bir ilişki bulunması normal bir durum olarak karşılanabilir.

Erkeklerde yaşadıkları aile tipine göre psikolojik doğum sırası incelendiğinde anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu durum geniş ailede yaşayan erkek katılımcılar ile çekirdek ailede yaşayan erkek katılımcılar

arasındaki sayı tutarsızlığından kaynaklanabilir. Kadınlar yaşadıkları aile tipine göre psikolojik doğum sırası incelemesine alınamamıştır. Bunun nedeni kadın örneklemin hepsinin çekirdek aile içinde yaşamış/yaşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Geniş aile içinde yaşayan kadın örneklem sayısı yoktur.

Psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri arasındaki ilişki boyutu incelendiğinde bireycilik – ilişkisellik - toplulukçuluk benlik ölçeği düzeyleri ile büyük – ortanca – küçük - tek çocuk psikolojik doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Gerçek doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri arasındaki ilişki boyutu incelendiğinde bireycilik – ilişkisellik - toplulukçuluk benlik ölçeği düzeyleri ile büyük – ortanca – küçük - tek çocuk gerçek doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Yapılan araştırma sonuçlarına göre belli etkenler ile psikolojik doğum sırası ve gerçek doğum sırası arasında pozitif veya negatif anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır. Ancak bu araştırma için yola çıkmadan önce bu etkenlere dayanılarak benlik tipleri ile psikolojik doğum sırası arasında bir ilişki olabileceği düşünülmüştür. Ancak tek tek etkenlerin psikolojik doğum sırası üzerinde bir etkiye sahip oldukları fakat bütün olarak benlik tiplerinin psikolojik doğum sırası üzerinde bir etkiye sahip olmadıkları görülmüştür. Türk toplumunda kadın ve erkeğe yüklenen roller, kadın ve erkeğin benimsemesi gereken benlik tiplerinin aile içindeki yaşayış tarzına bağlı olarak belirlenmesi, kişinin benliğinin tam sınırlarıyla belirlenmemiş olması vb. nedenlere bağlanabilir.

6.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Sosyal Psikoloji alanına katkı sağlamak amacıyla Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın benlik kuramından yola çıkarak 200 bireye yapılan toplulukçu – ilişkisel - bireyci benlik ölçeği ile psikolojik doğum sırası envanteri uygulaması sonucu benlik tiplerinin psikolojik doğum sırası üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Yapılan araştırmada ilk olarak erkeklerde psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde ilişkisellik benlik tipi ile memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, toplulukçuluk benlik tipi ile sevimli/ikna edici (küçük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, toplulukçuluk benlik tipi ile dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Kadınlarda psikolojik doğum sırasına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde bireycilik benlik tipi ile memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, ilişkisellik benlik tipi ile dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) doğum sırası arasında negatif yönlü düşük düzeyde, toplulukçuluk benlik tipi ile dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) doğum sırası arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, sevimli/ikna edici (küçük çocuk) doğum sırası arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Erkeklerde yaşadıkları aile tipine göre psikolojik doğum sırası incelendiğinde anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Kadınlar yaşadıkları aile tipine göre psikolojik doğum sırası incelemesine alınamamıştır. Bunun nedeni kadın örneklemin hepsinin çekirdek aile içinde yaşamış/yaşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Geniş aile içinde yaşayan kadın örneklem sayısı yoktur.

Psikolojik ve gerçek doğum sıralarına göre benlik ölçeği düzeyleri incelendiğinde büyük çocuk - ortanca çocuk - küçük çocuk - tek çocuk ile bireycilik – ilişkisellik - toplulukçuluk benlik ölçeği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bu araştırma ile elde edilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler yapılabilir:

1. Psikolojik doğum sırası ile benlik tipleri arasındaki ilişkiyi inceleyen veya psikolojik doğum sırası ile benlik tiplerinin birlikte incelendiği başka bir araştırmaya literatür de rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmanın sonuçlarının tekrarlanabilirliğinin test edilmesi için yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.
2. Bu araştırma İstanbul’ da devlet kurumlarında ve özel sektörde çalışmakta olan 200 birey(avukat –doktor - öğretmen) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarının tekrarlanabilirliğini test edebilmek için örneklem sayısı artırılarak yeni çalışmalar yapılabilir.
3. Psikolojik doğum sırası ile yaşanan aile tipi arasındaki ilişkinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi için aynı sayıda çekirdek aile de yaşayan katılımcı ile aynı sayıda geniş ailede yaşayan katılımcılar bulunarak aradaki ilişki incelenebilir.
4. Psikolojik doğum sırası ile anne ve babanın birlikte yaşama - boşanma durumları göz önüne alınarak yeni çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adler, A.(1994). *Güç Çocuğun Eğitimi*. N. Önal (çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Aronson, E. , Wilson, T. , Akert, R. (2012). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Atkinson, R. , Atkinson, R. , Hilgard, E. (1995). *Psikolojiye Giriş*. K. Atakay, M. Atakay, A. Yavuz (çev.) , İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Canatan, K. , Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Cüceloğlu, D. (2005). *İnsan ve Davranışı (Psikolojinin Temel Kavramları)*. 14. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ersanlı, K. (1996). *Benliğin Gelişimi ve Görevleri*. Samsun: Eser Ofset.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız*. Samsun: Eser Ofset.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve Sonrası*. 1. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. 15. Basım. Ankara: Evrim Yayınevi.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayım Dağıtım,29.
- Kulaksızoğlu, A. (2012). *Ergenlik Psikolojisi*. 5. Basım. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Schultz, D. P. ve Schultz, E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*. Y. Aslay (çev.), İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yayınları.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2010). *Sosyal Psikoloji*. A. Dönmez (çev.), İstanbul: İmge Yayınevi.

Triandis, H.C. (1995). *Individualism- Collectivism*. Boulder: Westview Press, 9-10.

Abdo, H. A. (2002). Individualism and Collectivism: The Case of Lebanon. *Social Behavior and Personality*. 28. 5, 503-518.

Arslan, S. (2006). Farklı Soyutlama Düzeylerinde Benlik Temsilleri -1-: Bireysel Benlik ve Kolektif Benlik ya da Benlik ve Biz'lik. *Türk Psikologlar Derneği Türk Psikolog Yazıları*. 9.18, 84-90.

Ashby, J. , Lecicero, K.A. , Kenny, M.K. (2003). The Realtionship of Multidimensional Perfectionism to Psychological. 59.1, 42-51.

Baumeister, R.F. (1987). How the self became a problem:A psychological review of historical research.*Journal of Personality and Social Psychology*. 52, 163-176.

Breschan, M. H. , Chiu, H.C. and Levine, T. R. (2004). Self- Construal as a Predictor of Communal and Exchange Orientation in Towian and the USA. *Asian Journal of Social Psychology*. 7,187-203.

Brown, J.D. (1998). The self. *California: McGraw-Hill*, 3-14.

Campbell, L. , White J. , Stewart A. (1991). The Relationship of Psychological Birth Order. *Individual Psychological*. 47,380-391.

Cooley, C.H. (1902). Human Nature and Social Order. *New York Scribners*.

Çakır, K. ve Şen, E. (2012). Psikolojik Doğum Sırasına Göre Adil Dünya İnancı. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12, 57-69.

DeGooyer, M. J. and Williams, J. E. (1990). A Comparison of Self- Concept in Japan and the United State. In. Iwawaki, S. , Kashima, Y.and Leung, K. (Eds.) , *Innovations in Cross-Cultural Psychology*. Amsterdam: Swets and Zeitlinger Inc. 279-288.

Ercan, H. (2013). Genç Yetişkinlerde Benlik Kurgusu Üzerine Bir Çalışma. *ZfWT*. 5.2, 158-178.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison process. *Human Relations*. 7, 117-140.

Gouvea, V. V. , Clemente, M.and Espinoza, P. (2003). The Horizontal and Vertical Attributes of Individualism and Collectivism in a Spanish Population. *Journal of Social Psychology*. 143. 1, 43-61.

Göregenli, M. (1995). Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri Bir Başlangıç Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*. 10.35, 1-14.

Guastello, D. D., Guastello, S. J. (2002). Birth Category Effects on the Gordon Personal Profile Variables. *JASNH*. 1.1, 1-7.

Hardie, E.A., Kashima, E.S. and Pridmore, P. (2005). The Influence of Relational, Individual and Collective Self-Aspects on Stress, Uplifts and Health. *Self and Identity*. 4, 1-24.

Higgins, E.T., & May, D. (2001). Individual self regulatory functions: It is not “we” regulation, but stil social. In C. Sedikides and M. Brewer (Eds.). *Individualself, relational self, collective self* (pp. 47-67). Philadelphia: Psychology Press.

Hofstede, G. H. (1984). Cultures’ consequences international differences in work related values. *Beverly Hills: Sage Publications*, 23.

İmamoğlu, E.O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of Balanced Differentiation and Integration. *Journal of Psychology*. 132, 95-105

İmamoğlu, O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*. 129, 367-402.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996a). Family and Human Development Across Cultures A View From The Other Side. *New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates*.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996b). Özerk-İlişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*. 21.37, 38-43.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2001). Development of Self and Competence in Cultural Context. *Second Edition*. Wassencar, NIAS, 4-11.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). Psychological and Human Competence Development. *Applied Psychology: An International Review*. 51.1, 5-22.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and Relatedness in Cultural Context. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 36.4, 403-422.

Kalkan, M. (2005). White Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin Geçerlilik ve Güvenirliği. *3P Dergisi*. 3.13, 170.

Kalkan, M. ve Epli Koç, H. (2007). Psikolojik Doğum Sırası Bireylerin Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin Yordayıcısı mıdır? *Türk Psikolojik Rehberlik ve Danışma Dergisi*. 3.30, 46-47.

Kalkan, M. ve Odacı, H. (2007). Psikolojik Doğum Sırası ve Ana Babaya Bağlanma: Okul Öncesi Öğretmen Adayları Üzerine Bir Çalışma. *E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*. 5.3, 810-819.

Karadayı, E. F. (1998). İlişkili Özerklik Kavramı, Ölçülmesi, Gelişimi, Toplumsal Önemi, Gençlere ve Kültüre Özgü Değerlendirmeler. Adana: *Çukurova Üniversitesi Yayınları*.

Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self, Identity, Emotional Well-Being Among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*. 138. 5, 457-478.

Kashima, E. and Hardie, E. H. (2000). The Development and Validation of the Relational Individual and Coolective Self Aspects(RIC) Scale. *Asian Journal of Social Psychology*. 3, 19-48.

Kashima, Y., Kashima, E., Farsides, T., Kim, U., Strack, F., Werth, L., and Yuki, M. (2004). Culture and Context-Sensitive Self: A Amount and Meaning of Context-Sensitivity of Phenomenal Self Differ Across Cultures. *Self and Identity*. 3, 125-141.

Kashima, Y., Kashima, E., Chiu, C., Farsides, T., Gelfand, M. Hong, Y., Kim, U., Strack, F., Werth, L., Yuki, M. and Yzerbyt, V. (2005). Culture, Essentialism, and Agency; Are Individuals Universally Believed to be more Real Entities than Groups. *European Journal of Social Psychology*. 35, 147-169.

Li, H.Z. (2002). Culture, Gender and Self-Close-Other(s) Connectedness in Canada and Chinese Samples. *European Journal of Social Psychology*. 32, 93-104.

Lohman, J. , Lohman, T. G. , Christensen, O. (1985). Psychology Position and Perceived Sibling Differences. *Individual Psychology*. 53, 89-104.

Markus, H.R. and Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition Emotion and Motivation. *Psychological Review*.,98, 224-253.

Markus, H., & Nurius, P. (1986). Possible Selves. *American Psychologist*. 41, 954-969.

McGuire, W.J. and Mc Guire, C.V. (1982). Significant Others in Self- Space. In J. Suls. (Ed.) , *Psychological Perspectives on the Self*. (Vol.1) pp. 71-96. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Melillo, Dona, College, B. (1983). Birth Order, Perceived Birth Order and Family Position of Academic Women. *The Journal of Adlerian Theory Research&Practice*. 39, 57-62.

Odacı, H. Ve Kalkan, M. (2007). Psikolojik Doğum Sırası ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Arasındaki İlişki. *IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. 17-19 Ekim. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi.

Özdemir, Y. ve İlhan, T. (2013). Benlik Kurguları ve Öznel İyi Oluş: Otantik Olmanın Aracılık Rolü. *International Journal of Science*. 6.2, 593-611.

Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Benlik Kavramı ve Benliğin Gelişimi Bilen Benliğe Gereksinim Var mı? *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12.2, 21-36.

Parkes, L., Schneider, S.K. and Bochner, S. (1999). Individualism-Collectivism and Self-Concept: Social or Contextual. *Asian Journal of Social Psychology*. 2, 367-383.

Pilkington, Lloyd, R. v.d. (1997). Perceived Coping Resources and Psychological Birth Order in School- Age Child. *Individual Psychology*. 53.1, 43-57.

Roberts, C. , Lisen, White, P. B. (2001). I Always Know Mom and Dad Loved Me Best: Experiences of Only Children. *The Journal of Individual Psychology*. 57.2, (özet).

Rogers, C. (1961). On Becoming a Person A Therapist's View of Psychotherapy. *London: Constable*. ISBN 1- 84529-057-7.

Shulman, Bernard, H. , Mosak, Horald, H. (1977). Birth Order and Ordinal Position: Two Adlerian Views. *Journals of Individual Psychology*, 33, 114-121.

Sato, T. and Cameron, J.E. (1999). The Relationship Between Collective Self-Esteem and Self-Construal in Japan and Canada. *The Journal of Social Psychology*. 139. 4, 426-435.

Stewart, Alan, E. , Stewart, E.A. (1995). Trends in Birth Order Research 1976-1993. *Journal of Individual Psychological*. 51, 21-36.

Stewart, A. , Stewart, E. A. , Campbell, L. F. (2001). The Relationship Of Psychological Birth Order To The Family Atmosphere and To Personality. *The Journal Of Individual Psychology*, 57. 4, 42-60.

Stewart,A.E. (2004). Can Knowledge of Client Birth Order Bias Judgement. *Journal of Counseling and Development*. 82, 167-176.

Turner J.C., & Oakes, P. J. (1997). The socially structured mind. In C. McGarty & S. A. Haslam (Eds.), *The message of social psychology* (pp. 355-373). Cambridge: Blackwell Publishers.

Triandis, H.C. (1989). The Self and Social Behavior in Differing Cultural Context. *Psychological Review*. 96. 3, 506-520.

Uleman, J.S., Rhee, E., Bardoliwalla, N., Semin, G. and Toyoma, M. (2000). The Relational Self: Closeness to Ingroups Depends on Who They are, Culture, and the Type of Closeness. *Asian Journal of Social Psychology*. 3, 1-17.

Uskul, A.K., Hynie, M. and Lalonde, R.N. (2004). Interdependence as a Mediator Between Culture and Interpersonal Closeness for Euro-Canadians and Turks. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 35. 2, 174-191.

White J. v.d.(1997). The Relation of Psychological Birth Order to Career Interest. *Individual Psychology*. 53.1, 84-104.

Yöntem, M. K. ve İlhan, T. (2013). Benlik Kurguları ve Otantikliğin Özgecilik Üzerindeki Yordayıcı Gücünün Belirlenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8/8, 2291-2302.

Ercan, H. (2008). Yetişkinlerin Aşk Biçemleri ve Benlik Tipleri, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gazeloğlu, C. (2000). İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Gelişimine Ana-Baba Tutumunun Etkisinin İncelenmesi, *Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 43.

Gezgin, U. B. (2002). The Psychological Correlates of Endowment Effect: Individualism- Collectivism, Perspective Taking and Real and Hypotetial Endowment Effects, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güneysu, S. (1982). Ana –Babaların Çocuklarına Karşı Tutumları ve Çocuklardaki Davranış Problemleri, *Bilim Uzmanlığı Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü, 32.

İrmak, A. S. (1995). 5 ve 6 Yaş Grubu Çocuklarda Doğuş Sırasının Uyum Problemleri İle Olan İlişkinin İncelenmesi, *Bilim Uzmanlığı Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 21.

Karadeniz, S. (2008). Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Psikolojik Doğum Sırası Arasındaki İlişki, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE.

Seçkin, K.B. (1996). A Narrative Analysis of the Construction of Self in a Group of Turkish University Undergraduates: A Self Amidst Tradition and Change, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 47.

Syed, M. U. (2004). Birth Order and Personality: A Methodological Study, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. San Francisco: San Francisco State University.

Tuncer, G. (2005). The Self in Family Context and Traditional Family Values on Attitudes toward Paternalistic Leadership Styles, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Don Dinkmeyer, Gary D. McKay and Don Dinkmeyer Jr. 1978. Parent Education Leader's Manual Coral Springs. F: CMTI Press. Akt: <http://www.Childdevelopment.Info.com/> Erişim Tarihi, 11.05.2015.

Sullo way, Frank, J. (2007). Birth Order. Kasım 7. 2007. <http://www.sullo way/> Birth- Order (Salman-Oxford-2007). Pdf

EKLER

EK 1 : KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Cinsiyet: (.....) Kadın (.....) Erkek

2. Yaşınız:

3. Anneniz:

(.....) Öz (.....) Üvey (.....) Sağ (.....) Yaşamıyor

4. Babanız:

(.....) Öz (.....) Üvey (.....) Sağ (.....) Yaşamıyor

5. Anne ve Babanız Sağ ise:

(.....) Birlikte yaşıyorlar

(.....) Boşandılar

(.....) Boşandılar ama birlikte yaşıyorlar

(.....) Boşanmadılar ama ayrı yaşıyorlar

6. Kaç Kardeşsiniz (siz dahil):

7.Ailenin hangi çocuğusunuz?

(.....) Büyük Çocuk

(.....) Orta Çocuk

(.....) Küçük Çocuk

(.....) Tek Çocuk

8. Ailenizdeki Birey Sayısı (siz, anneniz-babanız ve evlenenler dâhil kardeşleriniz):

Kişi Sayısı:

9. Yaşadığınız Aile Tipi:

(.....) Çekirdek Aile (Sadece anne-baba ve kardeşlerin birlikte aynı evde yaşıyor olması)

(.....) Geniş Aile (Anne-baba, dede, büyükanne, hala vb. birlikte aynı evde yaşıyor olması)

10. Ailenizin sorumluluklarını almak açısından kendinizi kaçınıcı çocuk olarak görüyorsunuz?

(.....)Büyük çocuk (.....)Ortanca çocuk (.....)Küçük çocuk

11. Sizin dışınızda diğer kardeşleriniz (büyük veya küçük)aile içinde sorumluluk alır mı?(Bu soruyu ailenizde ortanca çocuk iseniz cevaplayınız.)

(.....) Evet büyük kardeşim alır. (.....) Evet küçük kardeşim alır.

(.....) Evet her ikisi de alır. (.....) Hayır ikisi de almaz.

EK 2 : White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri

© 2005 Melek Kalkan

Açıklama:

Lütfen her bir maddeyi okuduktan sonra, yetişmiş olduğunuz aile içinde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin görüşlerinizi EVET veya HAYIR seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtiniz. Eğer birkaç ailede yetişmişseniz, en fazla zaman geçirdiğiniz aileyi düşünerek yanıtlarınızı veriniz. Kardeşiniz yoksa kardeşlerle yaşanan deneyimleri içeren maddeleri cevaplamayınız.

EVET HAYIR 1. Ana-babamın benimle ilgili beklentilerinin çok yüksek olduğuna inanırdım.

EVET HAYIR 2. Aile bireylerim bana bebekmişim gibi davranırlardı.

EVET HAYIR 3. Ailem benim yaşamıma istemediğim kadar çok karıştırdı.

EVET HAYIR 4. Sürekli bir yarış içinde gibiydim.

EVET HAYIR 5. Benim için, büyükleri mutlu etmek önemliydi.

EVET HAYIR 6. Ailem benim özel yaşamıma saygı göstermezdi.

EVET HAYIR 7. Kendimi başkalarından soyutlanmış hissedirdim.

EVET HAYIR 8. Kız ve erkek kardeşlerimden bir şeyler istemem kolaydı.

EVET HAYIR 9. Anne-babamın benimle ilgili endişeleri vardı.

EVET HAYIR 10. Ailemdeki herhangi birinden daha az ciddiye alınırdım.

EVET HAYIR 11. Kız ve erkek kardeşlerime doğru ve yanlışlar hakkında öğüt vermek benim için önemliydi.

EVET HAYIR 12. Aile içinde en sevimli kişi ben gibiydim.

EVET HAYIR 13. Anne-babamın tam ilgisini asla görememiş gibiydim.

EVET HAYIR 14. Anne-babam beni kontrol etmeye çalışırlardı.

EVET HAYIR 15. Ailemdeki diğer bireylerden daha düzenli ve planlı durumdaydım.

EVET HAYIR 16. Aile üyelerim üzerime titrerlerdi.

EVET HAYIR 17. Başkalarının yaptıkları şeyleri doğru yapmaları benim için önemliydi.

EVET HAYIR 18. Anne-babam hayatımı yönetmeye çalışırlardı.

EVET HAYIR 19. Ailemin diğer üyelerinden daha az önemiymişim gibi gelirdi.

- EVET HAYIR 20. Anne-babamı memnun etmeyi isterdim.
- EVET HAYIR 21. Anne-babam, yaşamımda olup biten her şeyi bilmek isterlerdi.
- EVET HAYIR 22. Ailemdeki diğer bireylere göre daha az sevildiğimi sıkça hissederdim.
- EVET HAYIR 23. Anne-babam tarafından engellendiğimi hissederdim.
- EVET HAYIR 24. Benim için yaptığım işleri doğru yapmak önemliydi.
- EVET HAYIR 25. İstedğim her zaman ailemin yöneticisi olabildim.
- EVET HAYIR 26. Ailemdeki diğer bireylerle karşılaştırdığımda bana daha nezaketsiz davranıldığını sıkça hissederdim.
- EVET HAYIR 27. Ailemden istediğim şeyi elde etme konusunda başarılıyım.
- EVET HAYIR 28. Sanki bir fanus (akvaryum) içinde yaşıyor gibi hissederdim.
- EVET HAYIR 29. Okulda en iyi olmak benim için önemliydi.
- EVET HAYIR 30. Ailemdeki diğer kişilerden kopmuş olduğumu hissederdim.
- EVET HAYIR 31. Anne-babam, benim yapmam gereken her şeyi kendi işleri gibi görürlerdi.
- EVET HAYIR 32. Benim için en iyi olmak önemliydi.
- EVET HAYIR 33. İstedğim zaman ailenin patronu olabilirdim.
- EVET HAYIR 34. Kendimi erkek ve kız kardeşlerim tarafından ezilmiş hissederdim.
- EVET HAYIR 35. Anne-babam, başkalarının işleriyle fazlaca ilgilenirlerdi.
- EVET HAYIR 36. Düzenli olmayı, ailemdeki diğer bireylerden daha çok severdim.
- EVET HAYIR 37. Ailemdeki en çekici, en sevilen kişi ben gibi görünürdüm.
- EVET HAYIR 38. Ailemdeki diğer kişilere göre, bana daha az adil davranılırdı.
- EVET HAYIR 39. Ailemdeki diğer kişilerin yaptıkları şeyleri düzgün yapmalarını isterdim.
- EVET HAYIR 40. Ailemdeki diğer kişilere göre daha az değerli olduğumu hissederdim.
- EVET HAYIR 41. Her şeyi usulünce, olması gerektiği gibi yapmaktan hoşlanırdım.
- EVET HAYIR 42. Erkek ve kız kardeşlerim tarafından dışlanmış gibi hissederdim.

EK 3: İLİŞKİSEL- BİREYÇİ-TOPLULUKÇU BENLİK ÖLÇEĞİ (RIC)

Aşağıda, insanların kendilerini tanımlamak üzere kullandıkları bir grup ifade verilmektedir. Her bir ifadeyi okuyun ve her bir ifadenin sizi ne kadar yansıttığı/sizin için doğru olduğu konusunda en uygun rakamsal karşılığı daire içine alınız. Verilen seçenekler arasında doğru ya da yanlış yanıt bulunmamaktadır. Her bir ifade için çok fazla zaman harcamayınız ancak **genellikle nasıl düşündüğünüze** işaret eden yanıtı veriniz.

1 2 3 4 5 6 7

Beni yansıtmıyor/

Beni yansıtıyor/

Benim için doğru değil

Benim için çok doğru

ÖRNEK

- Eğer, yaptığım bir şeyden dolayı bir gazetede benden övgüyle söz edilirse bundan gurur duyarım

Bu ifade sizi **tam** olarak yansıtıyorsa 7,

1 2 3 4 5 6

7

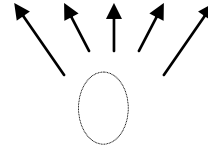
Bu ifade sizi **hiç** yansıtmıyorsa 1,

2 3 4 5 1 7

Bu ifade sizi **hiç ya da tam arasında** yansıtıyorsa

derecesine göre 2, 3, 4, 5 ya da 6'yı işaretleyiniz.

1 2 3 4 5 6 7

1. Hayattaki en önemli şeyin **kişisel dürüstlüğe sahip olmak/kendime karşı dürüst olmak** olduğunu düşünüyorum. 1 2 3 4 5 6 7
2. Hayattaki en önemli şeyin **benim için önemli olan kişilerle iyi kişisel ilişkilere sahip olmak** olduğunu düşünüyorum. 1 2 3 4 5 6 7
3. Hayattaki en önemli şeyin **grubumun (okulum, dini örgütüm, klubüm, komşularım ve topluluğum gibi) refahımı artıracak nedenler için çalışmak** olduğunu düşünüyorum. 1 2 3 4 5 6 7
4. Çocuklarıma **kendilerini tanımalarını ve biricik bir birey olarak kendi potansiyellerini geliştirmelerini** öğretirdim. 1 2 3 4 5 6 7
5. Çocuklarıma **arkadaşlarına karşı ilgili ve onların gereksinimlerine karşı duyarlı olmalarını** öğretirdim. 1 2 3 4 5 6 7
6. Çocuklarıma ait oldukları gruba sadık olmalarını öğretirdim. 1 2 3 4 5 6 7
7. Kendimi **kendine yeten biri, bir birey** olarak görürüm. 1 2 3 4 5 6 7
8. Kendimi **iyi bir partner (sevgili, nişanlı, eş) ve arkadaş** olarak görürüm. 1 2 3 4 5 6 7
9. Kendimi **grubumun iyi bir üyesi** olarak görürüm. 1 2 3 4 5 6 7
10. Onurun **kendime karşı dürüst olmakla** elde edebileceğini düşünüyorum. 1 2 3 4 5 6 7

11. Onurun **kişisel ilişkilerimin olduğu insanlara karşı dürüst olmakla** elde edilebileceğini düşünüyorum. 1 2 3 4 5 6 7
12. Onurun akrabalar, çalışma grubu, dini ya da sosyal gruplar gibi **içinde yer aldığım gruplara karşı dürüst olmakla** elde edilebileceğini düşünüyorum. 1 2 3 4 5 6 7
13. Bir kişiyi eğer görev için belirtilen **kişisel sorumlulukları alırsa**, kurum için iyi bir çalışan olarak kabul ederim. 1 2 3 4 5 6 7
14. Bir kişiyi eğer **diğer meslektaşlarıyla iyi geçinir ve işbirliği içinde çalışırsa**, kurum için iyi bir çalışan olarak kabul ederim. 1 2 3 4 5 6 7
15. Bir kişiyi eğer **örgütünün ya da çalışma grubunun gelişimi için çalışırsa**, kurum için iyi bir çalışan olarak kabul ederim. 1 2 3 4 5 6 7
16. Benim için en tatmin edici etkinlik **kendim için** bir şeyler yapmaktır. 1 2 3 4 5 6 7
17. Benim için en tatmin edici etkinlik **benim için önemli olan kişiler için** bir şeyler yapmaktır. 1 2 3 4 5 6 7
18. Benim için en tatmin edici etkinlik **grubum için** bir şeyler yapmaktır. 1 2 3 4 5 6 7
19. Önemli bir kişisel karar almam gerektiğinde, **kendime** gerçekten en çok yapmak istediğim şeyi sorarım. 1 2 3 4 5 6 7
20. Önemli bir kişisel karar almam gerektiğinde, **partnerim ya da en iyi arkadaşım**la konuşurum. 1 2 3 4 5 6 7
21. Önemli bir kişisel karar almam gerektiğinde, **ailem ya da akrabalarım**la konuşurum. 1 2 3 4 5 6 7
21. Bir konsere gittiğim zaman, müzikten keyif almanın **çok kişisel bir deneyim** olduğunu hissedirim. 1 2 3 4 5 6 7
22. Bir konsere gittiğim zaman, **eğer ahabplarım (partnerim, arkadaşım, konuklarım) da ondan keyif alıyorsa**, keyif aldığımı hissedirim. 1 2 3 4 5 6 7

23.	Bir konsere gittiğim zaman, grubun parçası olmaktan dolayı kendimi iyi hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
24.	Kendimle ilgili en çok önemseydiğim şey, kendimle olan ilişkimdir.	1	2	3	4	5	6	7
25.	Kendimle ilgili en çok önemseydiğim şey, özel bir kişiyle olan ilişkimdir.	1	2	3	4	5	6	7
26.	Kendimle ilgili en çok önemseydiğim şey, grubumla olan ilişkimdir.	1	2	3	4	5	6	7

PUANLAMA:

Bireycilik: 1,4,7,10,13,16,19,22,25

İlişkisellik: 2,5,8,11,14,17,20,23,26

Toplulukçuluk: 3,6,9,12,15,18,21,24,27

Not: Ters puanlanan madde yok

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI:Ezgi DEDE

DOĞUM YERİ VE TARİHİ:İstanbul/1990

MEDENİ HALİ: Bekâr

E-MAIL: esgii_@hotmail.com

ADRES (EV): Çırpıcı Mahallesi Modabağ 7. Sokak No: 28 Daire: 4

Zeytinburnu/İSTANBUL

ADRES (İŞ): Cevizlibağ/İSTANBUL

TELEFON:0542 310 6768

EĞİTİM DURUMU

2012-2015: Yüksek Lisans, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

2008-2012:Lisans, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Çanakkale.

2004-2007:Lise, Zühtü Kurtulmuş Lisesi, Zeytinburnu.

1996-2003:İlkokul, Veliefendi İlköğretim Okulu, Zeytinburnu.

İŞ TECRUBESİ

2013-2015: Özel Eğitim ve Uygulama Merkzi, İstanbul.